



**T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
AİLE HEKİMLİĞİ ANABİLİM DALI**

**AİLE HEKİMLERİNİN ve ÇOCUK SAĞLIĞI ve HASTALIKLARI
HEKİMLERİNİN, ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI
HAKKINDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI**

UZMANLIK TEZİ

Dr. Esra YURDAKUL

Ankara, 2016



**T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
AİLE HEKİMLİĞİ ANABİLİM DALI**

**AİLE HEKİMLERİNİN ve ÇOCUK SAĞLIĞI ve HASTALIKLARI
HEKİMLERİNİN, ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI
HAKKINDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI**

UZMANLIK TEZİ

Dr. Esra YURDAKUL

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. B. Furkan DAĞCIOĞLU**

Ankara, 2016

ÖNSÖZ

Bir üyesi olmaktan her zaman onur ve mutluluk duyduğum Ankara Atatürk Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı'nın tüm çalışanlarına, bizi her zaman güler yüzle karşılayıp ilgiyle dinleyen; samimiyetini, bilgi ve tecrübelerini ve desteğini bizlerden esirgemeyen değerli hocam, eğitim sorumlumuz Doç. Dr. Mehmet UĞURLU'ya ve eğitim görevlimiz Doç. Dr. Yusuf ÜSTÜ'ye

Tez hazırlama sürecimde ki her aşamada bana destek olan, zamanını ve bilgi birikimini benimle paylaşan, sabırla bana yol gösteren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. B. Furkan DAĞCIOĞLU'ya,

Uzmanlık eğitimine başladığımız ilk günden bugüne kadar her türlü sorumuzla ilgilenen, tecrübelerini bizimle paylaşan, destek olan ve bize yol gösteren Başasistan Uzm. Dr. İrep KARATAŞ ERAY'a Başasistan Uzm. Dr. Aylin BAYDAR ARTANTAŞ'a, Yrd. Doç. Dr. Tuncer KILIÇ'a ve Yrd. Doç. Dr. Ahmet KESKİN'e

Asistanlık süresince yapmış olduğum rotasyonlar sırasında eğitimime katkıda bulunan tüm saygıdeğer hocalarıma; uzmanlarıma; asistan arkadaşlarıma;

Desteklerini ve sevgilerini her zaman hissettiğim bugünlere gelmemde sonsuz emekleri olan aileme

Uzmanlık eğitimimin her aşamasında yanımda olan eşime ve biricik oğluma
Sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Dr. Esra YURDAKUL

Ankara, 2016

ÖZET

Giriş ve amaç: Çocukların akran ilişkileri, sosyal tutumlarında, davranışlarında ve sosyal bir birey olarak topluma kazandırılmalarında en önemli rolü üstlenmektedir. Akran zorbalığı yeni karşılaşılan bir sorun olmamakla birlikte, akademisyenlerce dünyada 1970’lerde, ülkemizde ise ancak otuz yıllık bir gecikme ile 2000’li yıllarda incelenmeye başlanmıştır. Dünyanın her ülkesinde bu sorunla karşılaşmakta olduğu için son yıllarda akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Bu çalışma aile hekimlerinin ve çocuk hekimlerinin akran zorbalığı konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Materyal ve Metot Çalışmaya Ankara ili genelinde rastgele seçilen aile sağlığı merkezlerinde ve aile hekimliği kliniklerinde çalışan aile hekimleri, özel veya devlet hastanesinde çalışan çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanları, çocuk sağlığı ve hastalıkları eğitimi veren kliniklerde çalışan çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanları ve asistanları olarak görev yapan 231 hekim dahil edildi. Çalışmamızdan elde edilen Veriler IBM SPSS Statistics 22 programına aktarılarak analizler tamamlanmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken, normal dağılım analizi için Kolmogorov-Smirnov testi kullanıldı ve normal dağılmayan veriler ortanca (min-maks) ile gösterildi. Veriler içersindeki sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler, kategorik değişkenler için ise frekans dağılımları verilmiştir. İki bağımsız grup arasında fark olup olmadığına Bağımsız Örneklem t testi ile bakılmıştır. İki kategorik grup arasındaki ilişkiye Ki-Kare testi, iki sayısal değişken arasındaki ilişkiye ise Pearson korelasyon yöntemi ile bakılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak; $p < 0,05$ alınmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılan 231 hekimin yaş ortanca değeri 32 iken meslek yılı ortancası ise 7’dir. Çalışmaya katılan hekimlerin %41,10’u erkek iken %58,90’ı ise kadındır. Hekimlerin %47,19’u Çocuk Hekimi iken %52,81’i ise Aile Hekimi’dir. Çalışmaya katılan hekimler tarafından %66.7 ile erkeklerin kızlardan daha fazla akran zorbalığına maruz kaldıkları düşünülmüştür. Çocuk Hekimleri’nin %94,50’si “fiziksel zorbalık” seçeneğine katılmakta iken %96,33’ü “sözel zorbalık” seçeneğine, %53,21’i “toplumsal manipülasyon” seçeneğine ve %59,63’ü ise “kişisel eşyalara saldırı” seçeneğine katılmıştır. Tüm hekimlerin %64,5’i akran zorbalığı ve

sosyoekonomik düzey arası ilişki olduğunu düşünmüştür. Akran zorbalığına en sık maruz kalınan yer olarak Çocuk Hekimleri'nin %26,61'i "okul yolu" seçeneğine katılmakta iken %40,37'si "okul bahçesi" seçeneğine, %48,62'si "sınıf" seçeneğine, %10,09'u "okul kantini" seçeneğine ve %25,69'u ise "okul tuvaleti" seçeneğine katılmıştır. Akran zorbalığının tanımı sorusuna Çocuk Hekimleri'nin %76,15'i "yaşlar eşit" seçeneğine katılmakta iken %32,11'i "güçler orantılı" seçeneğine, %54,13'ü "süreklilik gerektirir" seçeneğine, %34,86'sı "bir amacı vardır" seçeneğine ve %58,72'si ise "tepkiseldir" seçeneğine katılmıştır.

Sonuç: Akran zorbalığı ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında pek çok çalışmaya ulaşılabilmekte fakat hekimlerin bilgi düzeyi ve farkındalığını gösteren çalışmalara rastlanılmamaktadır. Ülkemizde "akran zorbalığı" alanında hekimlerin bilinçlenmesi ve bu konuyla ilgili çocukların yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, okulların disiplin yöntemleri ve uygulamaları gibi geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır, çocukların akran zorbalığı sonucunda ilk ergenlik yıllarında model alınan kişilik özellikleri ergenlerin davranışları açısından belirleyicidir.

Anahtar kelimeler: Aile Hekimliği, Akran zorbalığı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları

ABSTRACT

Objectives: Peer relationships of children have a substantial role in their social attitudes, behaviors, and introductions into society as social individuals. In spite of the fact that peer victimization is not recently encountered, it has been examined for the first time in the world in 1970's and yet in Turkey with a 30-year delay in 2000's. Since peer victimizations are being incrementally encountered throughout the world in recent years, number of the related studies conducted on peer victimization are increased. This study is conducted with the aim of assessing the family physicians and pediatricians knowledge levels on peer victimization.

Materials and Methods: The study conducted on randomly selected two hundred thirty one physicians who work throughout the city Ankara as family physicians in family health-care centers and clinics, pediatricians in private and state hospitals, and physician associates and pediatricians in educational pediatric clinics. The acquired data analyzed with IBM SPSS statistics 22 software. In the course of evaluation, the normality of the continuous variables were calculated by Kolmogorov-Smirnov test. The data which was not distributed normally was shown as median (min-max). In the data set the descriptive distributions for the numeric variables and the frequency distributions for the categorical variables are given. It's checked if the both groups have whether or not diversities by unrelated samples t test. The relation between two categorical groups is inspected by chi square test. Moreover, the relation between two numeric variables is checked with Pearson correlation method. In the course of results' evaluation the significance level considered as $p < 0,05$.

Results: Two hundred thirty one participant physicians of the study have a median age of 32 years old while have a median career of 7 years. 41.10% of the participants of the study are male, whereas 58.90% are female physicians. The participant physicians' 47.19% are the pediatricians while 52.81% are family physicians. With 66.70% of the physician who participated in the study, presume that boys are encountered peer victimization more than girls are. 94.50% of the participant family physicians elected "physical victimization" out of the multiple choice, while 96.33% "oral victimization", 53.21% "social manipulation", and

59.63% “assault personal belongings.” All the participant physicians consider a correlation between peer victimization and socio-economic level. Participant family physicians consider as the place most peer victimization encountered with the 26.61% “way to school”, 40.37% “school garden”, 48.62% “classroom”, 10.09% “school canteen”, and 25.69% “school restroom.” As a respond of the description of peer victimization, 76.15% of the participant pediatricians elected out of the multiple choice “equal ages”, whereas 32.11% “equal power”, 54.13% “sustenance-required”, 34.86% “having a goal”, and 58.72% “reflex.”

Conclusion: Many studies on peer victimization could be reached in national and international publications however; it is hard to find studies on knowledge and awareness of physicians on peer victimization. In our country, in the field of peer victimization there is the necessity to conduct comprehensive studies on children ages, genders, socio-economic levels, disciplinary codes and procedures for the physicians to increase the awareness of peer victimization. As result of peer victimization, in the adolescent periods, characteristics of role model is determinant of the behavior of adolescents.

Keywords: Family physician, peer victimization, pediatrics

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa no</u>
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Zorbalık Tanımı.....	4
2.2. Akran Zorbalığı Tanımı.....	5
2.2.1. Akran Zorbalığı Tarihi	6
2.2.2. Akran Zorbalığının Saldırganlık ve Şiddetle İlişkisi	6
2.2.3. Akran Zorbalığının Nedenleri	7
2.2.4. Akran Zorbalığının Sınıflandırılması	9
2.2.5. Akran Zorbalığı Türleri.....	11
2.2.6. Akran Zorbalığı Grupları	12
2.2.7. Akran Zorbalığı Gruplarının Özellikleri	13
2.2.7.1. Zorbaların Özellikleri	13
2.2.7.2. Kurban Öğrencilerin Özellikleri	14
2.2.8. Akran Zorbalığı ile Cinsiyet İlişkisi.....	16
2.2.9. Akran Zorbalığı ile Yaş İlişkisi.....	18
2.2.10. Akran Zorbalığı ile Okul Başarı Düzeyi İlişkisi	19
2.2.11. Zorbalık Davranışının Sonuçları	20
3. MATERYAL ve METOT.....	21
4. BULGULAR.....	23
5. TARTIŞMA.....	31
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	35
7. KAYNAKLAR	38
EKLER.....	50

Ek-1: Anket.....	50
Ek-2: Etik Kurul Onayı.....	55
ÖZGEÇMİŞ	56

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa no</u>
Şekil 1. Saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki ilişki.....	7
Şekil 2. Hekim Bazında Sorulardan Alınan Bilinç Düzeyi Puanları Dağılım Grafiği.....	28

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa no</u>
Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	23
Tablo 2. “Aşağıdakilerden Hangisi ya da Hangileri Akran Zorbalığını Kapsayan Tanımlardır” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	23
Tablo 3. “Aşağıdakilerden Hangisi ya da Hangileri Akran Zorbalığı Kapsamına Giren Davranışlardır” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	24
Tablo 4. “Aşağıdaki Seçeneklerden Hangisi Akran Zorbalığının Tipleri Arasındadır” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	24
Tablo 5. “Akran Zorbalığına Kurbanların En Sık Maruz Kaldıkları Yer Neresidir” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	25
Tablo 6. “Aşağıdakilerden Hangisi Akran Zorbalığının Unsurları Arasında Yer Alır” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı	25
Tablo 7. Branşlar Bakımından Bilgi Düzeyleri Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılığın İncelenmesi	26
Tablo 8. Akran Zorbalığına Maruz Kalan Çocuk Hastayla Karşılaşma Sorusuna Verilen Cevaplar ile Branş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	28
Tablo 9. Akran Zorbalığı Konusunda Herhangi Bir Ders ve Seminere Katılma Durumuna Verilen Cevaplar ile Branş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	29
Tablo 10. Bilgi Düzeyi ile Meslekteki Yıl Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	29

1. GİRİŞ

Sosyal varlık olan insanlar; etrafındaki diğer insanlarla sürekli bir etkileşim halindedir. Bu etkileşim sürecinde de kendisi zaman zaman diğer insanların saldırgan davranışlarına maruz kalabilmekte veya diğer insanlara yönelik saldırgan davranışlarda bulunabilmektedir. Saldırgan davranıştan söz edildiğinde akla ilk gelen düşünce, bir kişinin başka bir kişiye zarar verici davranışta bulunması şeklindedir. Bu açıdan bakıldığında saldırganlık, günlük yaşamda sıkça karşılaşılan ve bireylerin sosyal ilişkilerini etkileyebilen bir davranış şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Saldırgan davranışlar geçmişten günümüze toplumların en ilkelinden en uygar olanına kadar dünyanın birçok çeşitli yerinde ve zamanlarında karşılaşılan büyük bir sorun olup, yaşadığımız bu çağda daha da belirginleştiği, yaygınlaştığı ve daha şiddetli bir hal aldığı bilinmektedir. Akran zorbalığı tanımı ise saldırganlığın bir türü olmakla beraber, taraflar arası kışkırtma olmaksızın, fiziksel veya psikolojik bakımdan güç eşitsizliği olan birey veya bireylerden güçlü olan tarafın, güçsüz olan tarafa bilerek ve isteyerek sistematik bir şekilde uyguladığı; aynı iki grup arasında yineleme gösteren, kurbanda amaç olarak korku ya da endişe yaratmayı güden, sözel, fiziksel, psikolojik saldırı ya da yıldırma içeren birçok olumsuz davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır (1). Genel olarak zorbalık, saldırganlık yoluyla kişilerarası güçlülüğün vurgulanması olarak söylenebilmektedir. Bir davranışın zorbalık şeklinde nitelendirilebilmesi için özgü birkaç özelliği taşıması gerekmektedir. Bu özellikler yukarıda bahsedildiği gibi, karşılıklı taraflar arasında eşit olmayan güç dengesinin olması ve güçlü olanın baskı yapabildiği, karşı taraftan bu duruma maruz kalan kurbanın acı çekmesi, dolayısıyla korktuğu sözel, fiziksel ve psikolojik saldırılar olarak ifade edilebilir (2).

Akran zorbalığı tanımı özetle, kurban olan tarafta ruhsal sıkıntıya yol açan, olumsuz ve tekrarlayıcı fiziksel ya da sözel fiil olarak tanımlanmaktadır (3). Zorbalık davranışının diğer saldırganlık türlerinden en önemli ayırt edilen özellikleri; kasıtlı ve kötü kullanılan güç, zorbalığın yinelemesi ve katılan taraflar arası fiziksel ya da psikolojik güç dengesizliğinin bulunması olduğu belirtilmektedir (4-7).

1970 yıllara kadar zorbalık çocuk gelişimindeki diğer etkileşimler gibi normal olarak kabul edilse de, özellikle gelişmiş ülkelerden Norveç'te, çocuklar arasında ortaya çıkan olumsuz ilişkilerin intihara kadar götürecekt etkileyici olması, bu durumun normal olmadığı ve önemli bir sorun olarak değerlendirilmesini sağlamıştır (8). Bu olayların gelişmesi Norveç'te zorbalık üzerine yapılan çalışmaların başlangıcına sebep olmuş, bu yönde çeşitli önlemler alınmasını gerekli kılmıştır (5). Bu alanda yapılan ilk çalışmaların Norveçli psikolog Olweus'un yaptığı söylenebilir. Daha sonra zorbalığın önlenmesine ilişkin birçok ülkede zorbalık ve zorbalığın önlenmesi üzerine farklı araştırmalar ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (5,9).

Çocukların akran ilişkileri, sosyal tutumların, davranışların ve sosyal bir birey olarak topluma kazandırılmasında en önemli rolü üstlenmektedir (10). Çocuklar saldırganlık güdüsünü kontrol altında tutmayı ve bastırmayı akranlarıyla etkileşimleri sayesinde öğrenirler (11). Saldırganlık türlerinden biri olan zorbalık, okul öncesi ya da okul çağındaki çocukların akranlarıyla aralarında olan olumsuz ilişkiler ile ortaya çıkması halinde akran zorbalığı haline dönüşmektedir (1,12,13). Akran zorbalığına yönelik yapılan yaygınlık araştırmalarında okul çağı çocuklarında %5-54 arasında değişen sıklıklarda akran zorbalığının yaşandığı görülmektedir (2).

Akran zorbalığı yeni karşılaşılan bir sorun olmamakla birlikte akademisyenlerce dünyada 1970'lerde, ülkemizde ise ancak otuz yıllık bir gecikme ile 2000'li yıllarda incelenmeye başlanmıştır. Dünyanın her ülkesinde bu sorunla karşılaşmakta olduğu için son yıllarda akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Bu artışın en önemli nedenlerinden biri zorbalık yapan ve zorbalığa maruz kalan çocuklar için olumsuz önemli toplumsal, psikolojik ve fiziksel sonuçlar doğurması olmaktadır. Akran zorbalığı normalden daha şiddetli, uzun süreli yaşandığında, toplumsal destek yetersiz olduğunda bu durumun sonuçlarının ciddi olabildiği, ayrıca bu yaşanan olayların olumsuz etkilerinin yaşamın daha ileriki dönemlerinde de devam ettiği bilinmektedir. Akran zorbalığının önlenmesine yönelik yapılabilecekler iki grupta ele alınmaktadır. İlki zorba veya kurban öğrencilerin gereksinim duyulan konularda bireysel ihtiyaçlarını karşılama ve sürekli olarak öğrencilere destek olunmasıdır. Bunlarda ikincisi ise öğrencilerin akranlar arasındaki gruplarının sosyal yapıları incelenerek bu gruplar içinde öğrencilerin olumlu ilişkiler

kurabilmesine yönelik yetişkinlerin müdahalelerini ve desteklerini kapsayan sosyal yapı şeklindedir (3, 14).

Zorbalık konusunda yapılan çalışmalar yurtdışında ayrıntılı bir şekilde incelense de ülkemizde son yıllarda dikkat çekmeye başlamıştır. Türkiye'deki yapılan çalışmalar incelendiğinde, akran zorbalığının yaklaşık son 15 yıldır çalışıldığı, dolayısıyla akran zorbalığının doğasının ayrıntılı olarak anlaşılması açısından önemli bilgiler ortaya koymakla birlikte, oldukça sınırlı sayıda ve birçok yönden sorunu tanımlamaktan hala uzak olduğu görülmektedir. Ülkemizde bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların tamamının eğitim bilimleri tarafından yapıldığı görülmekte olup, hekimler tarafından bu konuyla ilgili çalışmalar yapılmamıştır. Akran zorbalığının çocuklarda bedensel ve ruhsal problemlere yol açtığı çalışmalar sayesinde bilinmektedir. Bu durum fark edilmez veya önlemler alınmazsa okula isteksizlik, okul başarısında düşme, aile içi geçimsizlik, sosyal çekilme, mutsuzluk, depresyon ve hatta intihara kadar giden ciddi problemlere neden olmaktadır. Özellikle psikiyatrik problemlerle hekime başvuran okul çocuklarında bu konu detaylı bir şekilde sorgulanmalıdır. Bu nedenle akran zorbalığında bu yaş gurubu ile en çok karşılaşan hekimlerinde farkındalığının olması gerekmektedir.

Biz bu araştırma ile hekimlerin konuyla ilgili bilgi düzeyi ve dikkatini çekmek istedik. Okul başarısında düşme, sosyal çekilme, antisosyal kişilik bozukluğu ve psikolojik problemlere neden olması ve bedensel sağlığı etkilemesi sebebiyle biz hekimleri de ilgilendiren bir konu olmaya başlamıştır. Çalışmamızın sonucunda çocuk hastalarla en çok karşılaşan iki hekim grubunun bu konudaki bilgisi hakkında fikir sahibi olmak ve daha önemlisi hekimlerin dikkatini bu konuya çekmek amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, aile hekimlerinin ve çocuk hekimlerinin akran zorbalığı konusundaki bilgi düzeylerini araştırmaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Zorbalık Tanımı

Zorbalık evrensel bir kavram olup; yetişkinler, ergenler ve çocuklar arasında da oldukça yaygın olarak yaşanan bir durumdur. Zorbalık genellikle hayatın ya da büyüme sıkıntılarının bir parçası olarak görüldüğü için tanımlanması zorlaşmaktadır. Fakat zorbalık bir kez anlaşıldığında, bireyler çeşitli olayları anımsayıp, “tamam, bu da zorbalıktır.” Şeklinde söyleyebilmektedir. Cinsel tacizden, büyüklerin küçüklere büyüklük taslamasına, İsim takmadan, alay etmeye, sürekli kavgadan, ölümle bile sonuçlanan fiziksel şiddete kadar gidebilmektedir (15). Bu konuda en geniş çaplı araştırmaları gerçekleştirmiş olan Olweus zorbalığı şöyle tanımlamaktadır: “Bir kişi, düzenli olarak ve bir süre boyunca, bir veya daha fazla kişinin olumsuz davranışlarına maruz kaldığında zorbalığa uğramış olur.” (1). Öte yandan bu tanımlı kabul etmekle birlikte zorbalığın bir kişiye karşı tek kişi değil bir grup tarafından yapılması durumunda ise farklı isimlendirilmesini (mobbing) önermektedir (16)

Zorbalık en geniş anlamıyla gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasıdır; bu kötüye kullanım fiziksel, sözel ya da duygusal olabilmektedir (7,17). Farklı bir tanımlama olarak ise zorbalık bir bireyin başka bir bireyi kasıtlı olarak üzmesi veya tehdit etmesi şeklinde tanımlanmaktadır (18). Başka bir tanıma göre zorbalık, bir veya birden çok bireyin kendilerinden daha güçsüz bireyleri kasıtlı ve sürekliliği olan rahatsızlık vermesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir zorbalık türüdür. Bu tanımlara ek olarak, zorbalık tanımında kurbanın kendini koruyamayacak durumda olmasına dikkat çekmektedir (6).

Tanımında zorbalık olarak nitelenebilecek davranışlara da yer veren bir çalışmada zorbalığı, bir öğrencinin kendine kurban olarak seçerek diğer bir öğrenciye hoş olmayan sözler söylemesi, kapalı olan bir yere kapatması, itmesi, tekme atması gibi şiddet göstermesi, tehdit etmesi ve onunla asla konuşmaması gibi davranışlar olarak tanımlanmaktadır (4). Zorbaca davranışlar arasında alay etme, tehdit etme, hakaret etme, isim takma gibi sözel yoldan; itme, vurma, tekme atma, sıkıştırma gibi fiziksel yoldan ya da gruptan dışlama, hakkında dedikodu çıkarma gibi ilişkisel yönden yapılan davranışlar sayılabilmektedir (1).

Zorbalığın beş özelliği (9):

1. Zorba, mağduru korkutma ya da ona zarar vermeyi amaçlar.
2. Mağdura karşı olan saldırı tekrar eder.
3. Mağdur zorbayı sözel ya da fiziksel saldırı ile kışkırtmaz.
4. Zorbalık tanıdık sosyal gruplar içerisinde gerçekleşir.
5. Zorba mağdurdan daha güçlüdür (bu gerçek ya da algılanan güç olabilir).

2.2. Akran Zorbalığı Tanımı

Zorbalığın türü olan “Akran Zorbalığı”, kavram olarak uzun zamandır var olup 2000’li yıllardan itibaren ülkemizde de dikkat çeken bir kavramdır. Akran zorbalığı cinsiyet, ırk, din ya da yetenek gerekçesiyle yaşça ya da fiziksel güç olarak daha zayıf olan çocuk ve gençlerin diğer yaşlıları tarafından yapılan kasıtlı, yinelenen biçimde fiziksel, sözel, cinsel ya da duygusal yönden olumsuz sayılabilen davranışlarla karşı karşıya bırakılmaları şeklinde tanımlanmaktadır (19). Henüz literatürlerde akran zorbalığı için, standart ve genel olarak kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Bu konudaki ilk çalışmaların Olweus tarafından yapılmaya başlandığı söylenebilir. Olweus’un ardından artan bir şekilde dünyanın pek çok ülkesinden yapılan çalışmalar akran zorbalığının küresel bir problem olduğunun göstergesidir. Olweus zorbalığı Norveç dilinde “mobbing ”kelimesiyle, İngilizcede ise kabadayılık, zorbalık anlamında “bullying” kelimesi ile kullanmıştır (1,20).

Bir davranışın zorbalık olması için şu özellikleri taşıması gerekir (1):

1. Kasıtlı bir şekilde zarar verme amacı içeren saldırgan davranışlar olması,
2. Sürekliliği olması,
3. Zorba ve kurban arasında eşitsiz güç dengesinin olmasıdır.

Tanımlardaki ‘süreklilik’ ifadesi zorbalığı herhangi bir iki kişi arasındaki geçen kavgadan ayıran en önemli özelliktir. Öğrenciler arasındaki olağan süreklilik göstermeyen kavgalar, tartışmalar zorbalık olarak nitelendirilmezken; eğer sürekli olarak aynı çocuklar, belli öğrenciler tarafından rahatsız ediliyorsa bu durumda zorbalıktan söz edilmektedir. Zorbalık durumunu normal kavgadan ayıran diğer bir

özelliik de, güçlerin eşitsizliği olarak sayılmaktadır. İki çocuk eşit güçte ise, bu durum zorbalık olarak isimlendirilemez. Nedeni ise zorbalık olarak isimlendirilebilmesi için bir çocuk diğer akranından daha güçlüdür ve bu gücü ile diğer akranını rahatsız etmektedir; diğer çocuk ise güçsüzdür (1).

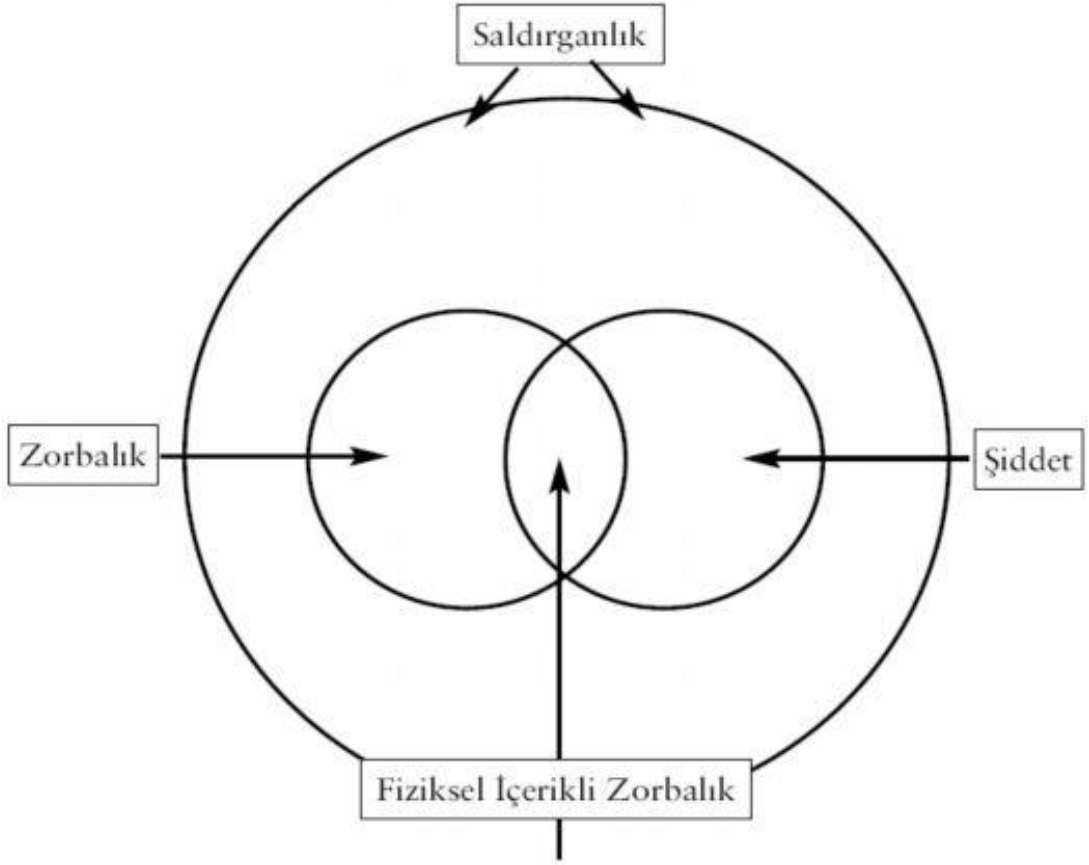
2.2.1. Akran Zorbalığı Tarihi

Dünya da zorbalıkla ilgili araştırmaların büyük çoğunluğu İsveç ve İngiltere’de yapılmıştır. Akran zorbalığının kurucusu olarak Olweus bilinmektedir. Olweus çalışmalarına zorbalığın İskandinav Ülkelerinde büyük bir problem haline gelmeye başladığı 1960’lı yılların sonu ile 1970’li yılların başında Norveç’te başlamıştır (1). Buna rağmen ilk ve ortaokullardaki zorbalığın ortak özellikleriyle ilgili ulusal araştırma 1982 yılında Norveç’te yaşları 10 ile 14 arasında değişen üç çocuğun ciddi akran zorbalığının sonucu intihar ile sonuçlanması ile başlamıştır (18). Bu konuyla ilgili yapılan ulusal çalışmada ilk ve ortaokul öğrencilerinin %15’inin mağdur ya da zorba olarak olayların içinde yer aldığı saptanmıştır (18).

Yapılan çalışmaların çoğunda 1970’lerin başında daha küçük örneklem grupları kullanılmış olmakta ve genellikle standart bir tanım yer almaktadır. 1980’lerde ve 1990’ların başında zorba ve mağdur problemleriyle ilgili fazla veri bulunmamaktadır. O tarihlerden bu yana zorbalığın günümüzde 10-15 yıl öncesinden daha sık ve ciddi hale geldiği öne sürölmektedir (1).

2.2.2. Akran Zorbalığının Saldırıcılık ve Şiddetle İlişkisi

Şiddetin tanımı, bir kişinin fiziksel olarak diğer bir kişiyi göreceli olarak ciddi bir şekilde sayılabilecek biçimde yaralaması veya zarar vermesi olarak tanımlanmaktadır. Şiddet bir saldırıcılık türüdür, ancak ana unsurları fiziksel güç kullanmaya dayanma şeklindedir (1,20) (Şekil 1).



Şekil 1. Saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki ilişki

Şiddet ve zorbalığın keşimi fiziksel içerikli zorbalıktır. Zorbalığın özellikleri arasında yer alan itme, vurma, tekmeleme gibi davranışlar aynı zamanda şiddet olarak da değerlendirilir. Buna karşın zorbalığın büyük bir kısmının şiddeti içermediği de dikkati çekmektedir. Buna örnek olarak; ad takma, alay etme gibi sözel; grup dışında bırakma, oyuna almama gibi dolaylı davranışlar şiddetin kapsadığı alan içinde yer almamaktadır. Saldırganlık ise zorbalık ve şiddeti birlikte kapsayan genel bir kavram olarak tanımlanmaktadır (20).

2.2.3. Akran Zorbalığının Nedenleri

Akran zorbalığının nedenlerine ilişkin görüşler incelendiğinde, zorbalık yapmaya iten davranışların gelişiminde rol oynayan önemli dört faktör bulunmaktadır (1):

1. Bu faktörlerden ilki çocukluğun erken döneminde çocuğa bakan ilk bakıcısının çocuğa karşı gösterdiği duygusal tutumu çok önemlidir. İlgi ve sıcaklıktan yoksun olan olumsuz tutumlar, ileride çocuğun saldırgan olması ve başka bireylere karşı nefret duyguları beslemesi yönündeki riskleri arttırmaktadır.

2. İlk bakıcının çocuğa karşı çok hoşgörülü ve aşırı toleranslı tutumu ise ikinci önemli faktör olarak sayılmaktadır. Çocuğun ilk bakıcısı, çocuğun akranlarına, kardeşlerine ya da yetişkinlere yönelik saldırgan tepkilerine açık sınırlandırmalar koymazsa, çocuğun saldırganlık düzeyinin gitgide artma olasılığı artabilir. Bir diğer deyişle, çocukluktaki sevgi ve bakımın çok az ve yetersiz oluşu, buna karşılık çocuğa tanınan çok fazla özgürlük, çocukta aşırı saldırgan tepki davranışının gelişimine güçlü katkılar sağlamaktadır.
3. Ebeveynlerin güce dayalı disiplin tekniklerini uygulaması ise üçüncü önemli faktördür. Bu anlayış “şiddet, şiddete yol açar” görüşünü desteklemektedir. Bu nedenle; açık ve net kurallar koymak, fakat fiziksel ceza veya benzeri disiplin yöntemlerini kullanmamak çok önemlidir.
4. Çocuğun mizacı ise son yani dördüncü faktör olarak sayılmaktadır. Çocuğun aktif ve çabuk öfkelenen bir mizaca sahip olması çocuğun daha saldırgan olma olasılığını arttırmaktadır. Fakat bu faktörün etkisi, diğer ilk iki faktörden daha azdır.

Ayrıca zorbalık davranışının altında yatan kısmen birbiriyle ilişkili üç psikolojik faktör bulunmaktadır (1):

1. Zorbaların güç ve baskınlık kurmaya yönelik artmış ihtiyaçları bulunmaktadır.
2. Zorbalar arka plana itilmiş ailelerde yetişmiş olup, bunun sonucu olarak da çevreye karşı nefret duyguları içerisindedirler.
3. Zorbaca davranışlarının maddesel bileşenleri ya da getirileri vardır: zorbalar, kurbanlarını örneğin para, sigara, bira gibi kendileri için değerli olan şeyleri temin etmeleri için zorlamaktadırlar.

Akran zorbalığına uğramanın temel sebepleri ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre: Okulda akran zorbalığının ne kadar hâkim olduğunu belirlemenin en iyi yolu öğrencilerle bire bir görüşme yapılmasıdır. Çünkü mağdur konumundaki öğrenciler, bunu toplum içerisinde söylemekten çekmekte ve bu çekincelerinin en önemli sebebi,

kendilerine zarar veren kişilerin bu zararlarını daha da arttırmalarından dolayı duydukları kaygıdır (21).

Akran zorbalığının okuldaki nedenleri ise geniş bir alanda ve oldukça karmaşıktır. Okul zorbalığına yol açan nedenler iki alt başlıkta ele alınmaktadır. Bunlar; öğrencilerin kendisinden kaynaklanan fiziksel ve psikolojik nedenler ve öğrencinin kendisi dışındaki aile, okul ve çevreden kaynaklanan nedenler olarak sıralanabilir (22).

Okullardaki akran zorbalığının diğer nedenleri arasında öğretmen moralinin düşük olması, öğretmenlerin sık sık değişmesi, davranışlara yönelik beklentilerin açık olmaması, tutarsız disiplin metotlarının uygulanması, bireylerin kimlik gelişimlerine yeterli önemin verilmemesi gibi sebepler okulda akran zorbalığı pekiştiren etmenlerdir. Öğretmenlerin kendi öğrencilere karşı paylaşımcı, destekleyici ve kabul edici oldukları, sorunları şiddete başvurmadan çözebildikleri, alay edilmeyen, sınav sonuçlarının çok değerli görülmediği, hakarete varacak tarzda konuşmaların olmadığı okullarda her türlü zorbalık daha az görülmektedir (1).

Yapılan bir araştırmaya göre akran zorbalığının nedenleri geniş bir alanda ve karmaşık şekilde tanımlanmaktadır. Başka bir çocuğu kurban olarak seçen zorba öğrenciler genellikle benzer bahanelere sığınmaktadırlar. Bunlardan genç insanlar arasında genellikle; şişman, zayıf, uzun, kısa, başka bir kültürden, sessiz veya gözlüklü oldukları için zorbaların hedefi olabilirler. Diğer taraftan kurbanlar, büyük ve kepçe kulaklara, çarpık dişlere, farklı deri veya saç rengine sahip oldukları için ya da zorbalarla hoşlandığı veya hoşlanmadığı şeyler ya da giyim tarzları farklı olduğu ve kendilerini koruma ya da güç kullanmaya gönüllü olmadıkları için zorbalığa uğrayabilir (23).

2.2.4. Akran Zorbalığının Sınıflandırılması

Yapılan araştırmalar sonucunda araştırmacılar arasında saldırgan ve zorba davranışın ayırt edilmesinde bir görüş birliği olmakla beraber, akran zorbalığı türünden davranışların sınıflandırılmasında farklı türden yaklaşımlar olduğu da görülmektedir. Akran zorbalığının sınıflandırılması doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (1). Doğrudan uygulanan akran zorbalığı tanımı, hedef olarak

seçilen bireye yöneltilen açık saldırıları içermektedir. Dolaylı saldırganlık tanımı ise, hedef alınan bireyin sosyal olarak yalnız kalmasını sağlamak ve bir gruptan kasıtlı olarak dışlanması gibi davranışları içermektedir. Akran zorbalığının doğrudan ve dolaylı olarak sınıflandırılması önemli bir sınıflandırma olarak görülmekle beraber yapılan çalışmalarda zorbalığın daha belirgin yönleri de anlatılmaktadır. Bilimsel çalışmalarda akran zorbalığının sınıflandırılmasında belirgin bir görüş birliği bulunmamaktadır.

Literatürdeki akran zorbalığı için kullanılan diğer sınıflamalar (6, 18, 24):

- Fiziksel akran zorbalığı
- İlişkisel/duygusal akran zorbalığı
- Sözlü akran zorbalığı
- Cinsel akran zorbalığı
- Siber akran zorbalığı
- Etnik akran zorbalığı
- Homofobik zorbalığı şeklindedir.

Fiziksel akran zorbalığı tanımı, zorbanın hedef kişiye fiziksel temas yoluyla zarar verdiği, canını yaktığı tanımlamaktadır. Fiziksel saldırı olarak kabul edilebilecek davranışlar yapılan bazı çalışmalarda terör ya da açık alt başlıklarında incelenmektedir (6, 14, 18, 24, 25).

İlişkisel/duygusal akran zorbalığı tanımı ise, genellikle dolaylı saldırganlık altında incelenmektedir. Bu sınıflandırmada kurbanın ilişkilerine, sosyal konumuna ve ait olma duygusuna zarar verme yoluyla gerçekleştirilir. Yaşıtlar arasında kişi hakkında yalan yanlış söylentiler çıkarma, kurbanı kasıtlı bir şekilde grup dışında tutarak yalnızlığa itme, oyun ya da diğer farklı etkinliklere katmama, dışlama da bu sınıflandırmaya girmektedir (6, 14, 18).

Sözlü akran zorbalığı tanımında da, kişiye sözel olarak sataşıldığı, aşağılandığı, alay edildiği, ad takıldığı, korkutulduğu, kendisine ya da ailesine hakaret edildiği, bu şekilde küçük düşürüldüğü, sözel yolla incitildiği durumları

içermektedir. Bu davranışlar bazı çalışmalarda alay alt başlığı altında incelenmiştir (24-26).

Cinsel zorbalık tanımında, cinsel saldırı, elle taciz ve benzeri gibi hareketleri kapsamaktadır. Bu alt başlığa cinsel kelimeleler içeren bazı cümleler sataşma olarak da girmektedir (18).

Siber zorbalık, giderek gelişen teknolojiye bağılı olarak yapılan literatürlerde bir de siber akran zorbalığı 'cyber-bullying' kavramı gelişmiştir. Burada yapılan zorbalık cep telefonu, e-posta, internet sitesi gibi elektronik haberleşme vasıtası ile yapılmaktadır (25).

Etnik zorbalık tanımı, etnik nedenli akran zorbalığında kurbanın etnik kökenine, kişisel özelliklerine veya ait olduğu kültüre ilişkin özelliklere saldırı yoluyla yapılmaktadır (14).

Homofobik zorbalık, bireylerin eşcinsel bireylere karşı gösterilen olumsuz tutumları, saldırganca davranışları ifade eden zorbalık türüne denilmektedir (14). Bunlara ek olarak farklı bir sınıflamada akran zorbalığı sözel, fiziksel, sosyal olarak kullanma ve kişisel eşyalara saldırı olmak üzere dört grupta incelenmektedir (25).

Yukarıda özetlenen akran zorbalığı sınıflandırma türlerinde de görüldüğü gibi akran zorbalığı farklı yollarla gerçekleşse de en sık görülen genelde fiziksel, sözel ve ilişkişisel zorbalık olmaktadır. Ayrıca ilişkişisel zorbalık için, akranları arasında kurban hakkında yalan haberlerin çıkarılması ve dışlanması gibi bireyin ilişkişilerine, sosyal konumuna ve ait olma duygusuna zarar verme amacı güden davranışları kapsamaktadır (27, 28).

2.2.5. Akran Zorbalığı Türleri

Zorbalık türleri dört sınıfta incelenmektedir (29):

1. Bedensel: Karşı tarafı yumruklama, saç çekme, bıçakla saldırma, itme, tekme atma ya da korkutma amaçlı kullanılan her çeşit fiziksel şiddet,
2. Sözel: Karşı tarafa Ad takma, söylenti, alay etme, çirkin takılmalar, sözel kötü şaka, hakkında kötü şeyler yazma, tehdit etme gibi sözel şiddet,

3. Duygusal: Gruptan dışlanma, aşağılama, kişisel eşyalarına zarar verme, ayrımcılık, parasını zorla alma şeklinde duygusal şiddet,
4. Cinsel: Sarkıntılık, cinsellik içeren sözler söyleme, elle taciz, davranışlarda bulunma şeklindedir.

Yapılan çalışmaların çoğunluğu üç tip zorbalıktan söz etmektedirler: Fiziksel, sosyal dışlama ve sözel zorbalık. Üç tipin son ikisi doğrudan zorbalık içinde yer alırken, sosyal dışlama ise dolaylı zorbalık olarak tanımlanmaktadır. Dedikodu yaymak, istediğini yapmadığı takdirde kurbanla arkadaşlığı bitirmekle tehdit etmek gibi davranışları içeren dolaylı zorbalık, diğer bir ifade ile ilişkisel saldırganlık terimiyle de ifade edilmektedir (29).

2.2.6. Akran Zorbalığı Grupları

Akran zorbalığında zorbaca davranışın ortaya çıkması zorbaca davranan ve zorbalığa maruz kalan olmak üzere en az iki taraf aracılığıyla olabilmektedir. Ancak çoğu araştırmacıya göre zorbalığın daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu ve zorbalığa dahil olmanın farklı şekilleri bulunduğunu belirtmektedir. Zorbalığa dahil olmanın farklı şekilleri de genel olarak zorbalık grupları olarak tanımlanmaktadır. Bu gruplar; kurban, zorba, zorba-kurban ya da nötr bireylerden oluşmaktadır.

Akran zorbalığı grupları genel olarak dört grupta ayrılmaktadır:

Zorba: Kendilerinden fiziksel ya da psikolojik olarak güçsüz olan akranlarına kasıtlı ve sürekli olarak rahatsızlık verecek şekilde zorbaca davranan bireylere “zorba” denir (6, 30).

Kurban: Bireylerin kendilerinden daha güçlü olan öğrencilerin karşı tarafa zorbaca söz ve eylemlerine uğrayan bireylere “kurban” denir (6, 30).

Zorba-kurban: Zaman zaman zorbalık yapan, bazen de zorbalığa uğrayan bireylere “Zorba-kurban” denir (6, 30).

Nötr: Bu olaylara katılmayan akran gruplarına “nötr” denir (6, 30).

2.2.7. Akran Zorbalığı Gruplarının Özellikleri

Akran zorbalığı gösteren bireylerin ne tür özelliklere sahip oldukları konusunda literatürde çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında ise, sürekli saldırgan davranışlar göstermeleri ve problem çözmede saldırganlık içeren yöntemler kullanmaları akran zorbalığı gösteren çocukların ayırıcı özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan çalışmalarda akran zorbalığı gösteren çocukların ne tür özelliklere sahip olduklarının yanı sıra anti-sosyal bir davranış olan zorbalığın, bu davranışı yapan kişi üzerindeki olumsuz etkilerinden de söz edilmektedir. Örnek olarak, psikolojik sağlık açısından bakıldığında, zorba çocukların depresif belirtiler; psikotik belirtiler, intihar düşünceleri, psikosomatik semptomlar ve davranış bozuklukları gibi problemleri daha sık yaşadıkları; ayrıca zorbalığın, madde kullanımı, duygusal bozukluk ve fiziksel sağlık problemleri ile de ilişkili olduğu bulunmuştur (2, 31-37). Zorbalık davranışının özellikle antisosyal davranışlarla ilişkili olduğu; zorba öğrencilerin, alkol, sigara kullanımı ve başkaları ile kavga etme gibi kendilerine zarar verecek davranışları daha fazla yapma eğiliminde oldukları; zorbalık davranışı sergilemenin, silah taşıma ve hırsızlık gibi suç teşkil eden davranışlarla ilişkili olduğu da ortaya konulmaktadır (38,39).

Pek çok araştırmacı, okulun içindeki zorbalığın, okula geliş gidiş sırasındaki zorbalıktan çok daha sık olduğunu, okuldaki “oyun bahçesinin” en tipik yer olduğunu, bunu “koridorlar”, “sınıfın içi”, “kantin ve tuvaletlerin” izlediğini, yatılı okullarda zorbalığın en yaygın olarak “yatakhane” de olduğunu belirlemiştir.

2.2.7.1. Zorbaların Özellikleri

Zorbaların tipik özellikleri, tanımında da bahsedildiği gibi, akranlarına yönelik saldırgan davranışlarıdır. Zorbalar aynı zamanda aileleri, öğretmenleri gibi yetişkinlere de karşı saldırganlıklar ve diğer insanlar üzerinde hâkimiyet kurmaya yönelik güçlü ihtiyaçları vardır. Zorbalar genellikle şiddete karşı daha olumlu tutum sergilerler ve şiddet araçlarını daha fazla kullanırlar. Genellikle tepkisel davranışlara sahiptirler, otokontrolleri çok düşük düzeydedir ve kurbanlarla yok denilecek kadar düşük düzeyde empati kurarlar. Kendilerine bakışları olumlu olmakla birlikte, büyük

çoğunluğu saldırganlık düzeylerinin farkında değildirler. Zorbalar, çok az ya da orta düzeyde kaygı ve güvensizlik yaşarlar; fakat özsayıları daha düşük değildir. Özetle zorbalar “fiziksel güçlerine eşlik eden saldırgan tepki örüntüleri” ile karakterize edilirler ve “çabuk öfkelenen bir mizaca” sahiptirler. Zorbalar genellikle popülerdir ve yanlarında birkaç öğrenciden oluşan ve zorbaları destekleyen ya da onlar gibi olmaya çalışan küçük gruplar bulunmaktadır (1).

Aile özelliklerine bakılırsa zorbaların aile işlevlerinin zayıf olduğu, aile içinde şiddette daha fazla tanık oldukları ve ebeveynleri tarafından kötü muameleye maruz kaldıkları, zorbalık yapan çocukların daha ziyade sıcak ilişkilerin olmadığı, bütünlüğün sağlanamadığı, ilişkilerin zayıf olduğu ve problem çözümünde fiziksel cezalandırmaların uygulandığı ailelerden geldiği görülmektedir (40-44). Yapılan birçok çeşitli çalışmada, kontrolün kendilerinde olmasından ötürü memnuniyet hissettikleri ve kurbanlarına baskı uygulayarak, kendilerine para, sigara, içki vb. ihtiyaçlar sağladıkları, sıklıkla dürtüsel davrandıkları ve arkadaşlarına karşı baskın olma ihtiyacı hissettikleri, empati kuramadıkları, kurbanlarının acı çekmesinden kendilerini sorumlu tutmadıkları, hatta bundan zevk aldıkları ve olumsuz davranışlarının diğerleri tarafından olumlu algılandığını varsaydıkları, saldırgan ergenlerin normalde kendi davranışlarının kurbanlar açısından ortaya çıkan negatif sonuçlarını fark edemedikleri, başkalarına zarar verme ve acı çektirmenin kendilerine prestij sağladığını düşündükleri ifade edilmektedir (1, 45, 46, 47).

2.2.7.2. Kurban Öğrencilerin Özellikleri

Zorbaların karşı tarafı olan grup da kurbanlardır. Kurbanlar, zorbaların saldırgan davranışlarına maruz kalan, bir başka ifadeyle “mağdur” olanlardır. Kurbanların en temel kişisel özelliklerinden biri, diğer öğrencilerden daha kaygılı ve güvensiz olmalarıdır. Genellikle temkinli, hassas ve sessizdirler. Zorba öğrencilerin saldırısına uğradıklarında özellikle küçük sınıf düzeylerinde olanların genellikle ağlama ve geri çekilme şeklinde tepkiler vermektedirler. Özsayıları diğer bireylere oranla düşüktür; kendilerini ve kendi içinde buldukları durumu olumsuz algılama eğilimi içindedirler. Kendilerini başarısız, aptal, utangaç olarak algırlar ve çekici olmadıklarını düşünürler. Kurbanlar, oyun ya da yemek saatleri gibi toplu etkinlikler

de dahil olmak üzere, okulda genellikle yalnızdırlar ve kendi sınıflarından bile tek bir yakın arkadaşları olmamaktadır. Bunun nedeni olarak iletişim başlatmakta diğer çocuklardan zayıftırlar ve kendilerini ispatlama becerilerinden yoksundurlar. Kurbanlar hem akranlarının görüşlerine, hem de kendi görüşlerine göre “popüler olmayan” öğrenci gruplarıdır (1).

Akran zorbalığına maruz kalan kurbanların özellikleri ve bunun sonuçları konusunda da çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Genel olarak akran zorbalığına maruz kalan bireylerin, psikolojik uyumlarının, özbenlik algılarının ve genel ruhsal sağlıklarının, zorbalığa hiç maruz kalmamış bireylere göre daha düşük olduğu belirtilmiştir (48). Hem zorbalık davranışı gösterme hem de zorbalığa maruz kalmanın psikososyal uyumla ilişkili olduğu, özellikle zorbalığa maruz kalanların sosyal ve duygusal uyum problemleri yaşadıkları, arkadaş edinmekte güçlük çektikleri ve sınıf arkadaşları ile iletişimlerinin zayıf olduğu yapılan birçok çalışmada ortaya konulmuştur (2). Zorbalık kurbanlarının, arkadaşları tarafından sevilmeyen, daha az arkadaşına sahip olan ve yeni arkadaşlar bulmakta güçlük yaşayan bireyler olduğunu belirtilmektedir (9). Kurbanların diğer özellikleri arasında, fiziksel olarak zayıf, kendine güvenlerinin düşük, diğer çocuklardan daha duyarlı, kaygılı, mutsuz ve çekingen oldukları da belirtilmektedir (49).

Yapılan çalışmalarda akran zorbalığına maruz kalmanın düşük yaşam kalitesiyle ilişkili olduğu, düşük benlik saygısı, mutsuzluk, uykusuzluk, gece işemeleri, depresyon, üzgün hissetme, yalnızlık, umutsuzluk, daha fazla baş ağrısı ve mide ağrısı gibi çeşitli fiziksel ve psikolojik belirtilerle ilişkili olduğu, hiperaktivite ve uyum problemleri açısından risk grubu oluşturduğu ifade edilmektedir (31,35,45, 50-56). Ayrıca zorbalığa uğrayan kurbanların kaygı, kızgınlık ve çaresizlik duyguları yaşadıkları belirtilmektedir (57). Sonuç olarak bu konunun önemi açısından, akran zorbalığına maruz kalan çocukların pek çok psikolojik rahatsızlık açısından risk grubunda oldukları, depresyon ve anksiyete gibi içsel problemlere sahip çocukların kurban olma riski taşıdıkları söylenebilmektedir (2). Zorbalığa maruz kalan bireylerin, yalnızlık, fiziksel ve psikosomatik semptomlar, mutsuzluk, okula ilişkin kaygılar ya da okula gitmekten kaçınma gibi sorunlarının olduğu da çok sayıda çalışmada belirtilmektedir (31, 35).

2.2.8. Akran Zorbalığı ile Cinsiyet İlişkisi

Akran zorbalığına maruz kalma açısından cinsiyete göre bir farklılık olup olmadığına ilişkin birçok çalışma sonuçları değişkenlik göstermektedir. Yapılan bazı araştırmalarda erkeklerde saldırgan davranışlara kızlara oranla daha çok rastlanmaktadır. Bazı araştırmacılar da 'Y' kromozomu fazlalığının saldırganlığı arttırdığını ayrıca testosteron düzeyinin saldırganlığın artışı ile bağlantısı olduğu bulmuştur (58).

Akran zorbalığı mağdurluğunun vücut algısı ile ilişkisini cinsiyete göre inceleyen çalışmaya göre; çocukların sosyal ilişkilerinin genel görüntüleri, ağırlıkları ve diğerlerinin onun görünüşünü nasıl algıladığına bağlı olduğunu göstermiş ve mağdurlarda kızların erkeklere göre daha zayıf vücut algılarına sahip olduklarını, bir başka ifade ile bunu daha çok sorun ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (59). Yapılan çalışmada aynı zamanda akran zorbalığına maruz kalmada çocuğun kendini algılayış biçiminin etkili olduğu da ortaya konulmuştur. Zorbalığa maruz kalan bireylerin arkadaşlıklarında duygusal yakınlık ve sevgi eksikliği olduğu, duygusal uyumlarının daha zayıf olduğu, arkadaş edinmekte güçlük yaşadıkları, sınıf arkadaşları ile iletişimlerinin zayıf olduğu ve yalnızlık yaşadıkları belirtilmiştir (2). Ebeveyn ilişkileri açısından bakıldığında ise, anne ve babanın çocuğun bağımsızlık gelişimini zorlaştıran ya da ebeveyn-çocuk ilişkisini tehdit eden davranışlar içerisinde olmaları çocukların kurban olma olasılıklarını genellikle arttırabilmektedir. Annenin aşırı koruyucu davranması ve anne-çocuk yakınlığının özellikle erkek çocuklarda, mağduriyetle pozitif yönde ilişkili olduğu, annenin isteyici, zorlayıcı ve reddetme tehditlerinin ise özellikle kızlarda mağduriyete yol açabileceği belirtilmektedir (45, 60).

Akran ilişkileri açısından bakıldığında ise, zorbalık kurbanlarının çoğunlukla daha az arkadaşına sahip oldukları, popüler olmadıkları ve yeni arkadaş edinmekte güçlük çektikleri şeklinde ifade edilmektedir (9, 32). Bu durum genellikle kurbanların dışlanmalarına ve gelen saldırılara karşı savunmasız kalmalarına yol açabilmektedir (62, 63). Akranları ve arkadaşları tarafından reddedilen çocuklar saldırganlık tepkileri verme eğiliminde olabilmektedir (64). Özellikle ergenler buldukları arkadaş gruplarının normlarına ulaşmak amacıyla zorbalık içeren

davranışlara karışma riskine daha çok sahiptirler. Arkadaşlık bağları ve gruptaki bireyler arasındaki arkadaşlıklar, okullarda gözlenen zorbalığının önemli sebeplerinden birisi olabilmektedir (65).

Yapılan iki benzer çalışmada cinsiyetler arası zorbalık bağlamında erkek ve kız öğrencilerin genellikle aynı cinsiyetteki kurbanları hedeflediklerini, kız öğrencilerin erkeklerin zorbalığına maruz kalabildiğini, kız öğrencilerin sıklıkla kız öğrencilere zorbalık yapma eğiliminde bulunduğunu, erkeklerin ise sıklıkla zorba veya kurban olduklarını belirlemişlerdir (1, 32). Bu çalışmalardan farklı olan başka bir çalışmaya göre ise bilinenin tersine akran zorbalığına erkeklerin kızlardan daha fazla uğradığı görülmektedir. Erkeklerin diğer erkek bireyler tarafından akran zorbalığı yaşamaktadırlar. Kızlar için ise bu durum daha da ilginç ve zorlu görülmektedir. Kızlar ağırlıklı olarak hemcinslerinden akran zorbalığı yaşamakla birlikte, aynı zamanda erkeklerden de zorbaca davranışlar görebilmektedirler. Akran zorbalığında zorbalık yapma açısından, erkeklerin sözle sataşmayı en az kızlar kadar kullandıkları görülmüştür (66).

Yapılan farklı çalışmalarda akran zorbalığındaki, zorbalık davranışının erkeklerde kızlardan daha sık görüldüğüne dikkati çekerken, bazıları zorbalığın cinsiyete göre değişiklik göstermediğini belirtmektedirler (24, 66, 67). Genellikle ergenlik döneminin ortalarından sonra erkeklerin kızlara oranla daha fazla zorbaca davranışlarda buldukları, ergenlik döneminde romantik ilişkilerde partnerler arasında yaşanan fiziksel ve sözel zorbalığın genelde bildirilmediği saptanmıştır (68).1993 yılında yapılan bir araştırmaya göre ortaokullardaki kurbanların yalnızca % 47'sini erkeklerin ve buna karşılık % 53'ünü ise kız öğrencilerden oluştuğunu göstermektedir (69). Türkiye'deki bu onunla ilgili durum incelendiğinde ise, hem kızların hem de erkeklerin erkekler tarafından zorbalığa daha sık maruz kaldıkları, erkeklerin fiziksel kızların ise sözlü sataşma ile zorbalık yaptıkları, kızların erkeklere zorbalık yapma oranlarının belirgin düzeyde düşük olduğu bulunmuştur (6, 24, 58). Akran zorbalığında erkeklerin hem zorbalığa maruz kalma hem de zorbalık yapma yüzdeleri kızlara oranla anlamlı derecede yüksektir (67, 70).

2.2.9. Akran Zorbalığı ile Yaş İlişkisi

Akran zorbalığında yaşa göre bir değişim olup olmadığının incelendiği bir araştırmada 713 ilköğretim okulunda çok geniş bir örneklem grubu üzerinde zorbaca eylemlere uğrama sıklığında yaşla birlikte belirgin bir azalmanın olduğu, ancak zorbalık yapma sıklığında bu değişimin gözlenmediği bulunmuştur (1). Yapılan farklı çalışmalarda ise ortaokul öğrencileri üzerinde kurban oranlarında yaşla birlikte bir azalma olduğu halde, zorba oranlarında bir yükselmenin olduğu gözlenmiştir (6, 71).Yapılan araştırmalar da genelde ilkokulda zorbalığın liseye göre iki kat daha fazla olduğunu gösterilmektedir. Zorbalığa maruz kalma riski her okul türünün giriş yıllarında daha fazla olmakta ve zorbaların en aktif oldukları yıl ise buldukları okulların son sınıfları şeklindedir. Çünkü o dönemlerde okuldaki diğer çocuklardan daha büyük ve daha güçlü olmaktadırlar. Yaş ilerledikçe kız öğrencilerde zorbalık azalmakta ancak erkek öğrencilerde artmaktadır. (1)Yapılan bir araştırma sonuçlarına göre akran zorbalığının okul yılları ve ergenlik döneminde başlamadığını, anaokulu yıllarından itibaren görül meye başladığını ve üstelik bu durumun bazı çocuklar için kronik bir hal aldığı, üniversite yıllarında ve hatta iş hayatında da devam ettiğini göstermektedir (32).

İlkokulda akran zorbalığının liseye göre iki kat daha az olduğu ve akran zorbalığına maruz kalma riski her okul türünün giriş yıllarında daha az olmaktadır (72). Akran zorbalığına uğrama yüzdesi bir çalışmada 5. sınıflarda 2. Sınıflardan daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Yaş ve sınıflar ilerledikçe, öğrencilerin birlikte geçirdikleri yıl süresi arttığından, yaşanmışlıkların sayısının da artmış olacağından, akran zorbalığından şikayet etmeleri ve derecesi de artacaktır. İlköğretim okullarında, ikinci kademedeki zorbalık oranının birinci kademeye göre daha yüksek olacağı beklentisi birçok araştırmalar ile gösterilmektedir (73). Giderek zorbalığın ve mağduriyetin değişmediğini fiziksel zorbalığın yerini sözel ve ilişkisel saldırı almaktadır. 16 yaş grubunda yaşanan ilişkisel saldırının 11 yaş grubundan daha anlamlı olduğu, bu bağlamda yaş ilerledikçe fiziksel zorbalığın tepki görmesinden dolayı ilişkisel ve sözel zorbalığın daha çok tercih edildiği gözlenmektedir (24, 74). Zorbalığın yaşla ilişkili araştırmaları çeşitli birçok eğilim olduğunu göstermekte ve bazı araştırmacılar çocuklarda yaşla birlikte başa çıkma yolları da geliştiğinden dolayı zorbalık davranışının azaldığını öne sürmektedir (3, 17, 75). Öğrencilerin en

çok 10-14 yaşları arasında zorbalıktan şikayet ettiklerini, ikinci olarak 5-9 yaş grubunun geldiğini ve bunu 15-19 yaş grubunun izlediğini belirtmektedir ayrıca öğrenciler okula ilk başladıkları yıllarda zorbalığa daha çok maruz kalmaktadırlar (76).

2.2.10 Akran Zorbalığı ile Okul Başarı Düzeyi İlişkisi

Okul yıllarında zorbalık olaylarına taraf olan çocuklar, kurban da olsalar, zorba da olsalar, bunun yol açtığı bazı problemleri ve etkileri okul yaşantıları dışında, başka ortamlara ve hatta yetişkinliklerine de taşımak durumunda kalırlar fakat en çok etkileri okul başarı düzeyini etkilemektedir. Okulda zorbalık dünyada gelişmiş ülkelerden Avrupa, Amerika, Kanada, Avustralya ve Japonya'daki çocuk ve gençlerin %7-35'ini etkileyen ciddi bir problemdir. Amerika'da hem suçlu hem de mağduru içeren zorba davranışlar içinde yer alan öğrenci yüzdesini ortaya koyan çalışmalarda oran yaklaşık olarak %20 ile %30 arasında değişen sonuçlarda bulunmuştur. Amerika'da özel ve devlet okullarında öğrenim gören 6.sınıftan 10.sınıfa kadar olan 15686 öğrencinin katıldığı ulusal bir araştırmada öğrencilerin % 29.9'unun orta derecede ya da sıkça zorba davranışlar içinde yer aldığı bulunmuştur. Son yirmi yıldır dünyanın birçok ülkesinde okul zorbalığı konusunda gittikçe artan farkındalık kazanılmıştır. Yapılan birçok çalışmaya göre okuldaki zorbalığın okulun genel iklimi ve korku olmadan güvenli bir çevrede öğrenim görme hakkı üzerinde olumsuz sonuçları olan dünya çapında bir problem olduğuna işaret etmektedir (1.18.77-79).

Ülkemizde zorbalıkla ilişkili birçok okul probleminin farkına varılmakta fakat tartışılmamakta ve okul zorbalığı genellikle daha geniş bir çerçevede, öğrenci şiddeti içerisinde ele alınmaktadır (18). Okullarımızdaki akran zorbalığı konusu, daha önce temel bir konu olarak ele alınmamıştır. Zorbalığın akademik performans üzerindeki etkisi yapılan çalışmalarda fazla irdelenmemiş olmasına karşın okuldan kaçmanın, okulla ilgili etkinliklerden kaçmanın ve kendini okulun tamamında ya da belli bölgelerinde güvensiz hissetmenin öğrencilerin akademik gelişimini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Okul başarısı açısından bakıldığında hem zorbalar hem de kurbanların okula bağlılıklarının, zorbalığa hiç bulaşmamış akranlarına göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Zorbalar genel olarak düşük akademik başarıya sahipken kurbanların bazen düşük bazen de yüksek akademik başarıya sahip olduğu gösterilmektedir. Okulda mutsuz, akran ilişkileri zayıf, akademik başarıları düşük olduğu, okulda daha çok antisosyal davranışlar gösteren çocuklarla birlikte şiddete karşı olumlu tavır geliştirdikleri ve okul kurallarını sıkça ihlal ettikleri bulunmuştur (2, 11, 61, 80-82). Bazı zorba çocukların sosyal becerileri zayıf olmasına rağmen, özellikle elebaşı konumundaki zorbaların bunun tam tersi olarak, sosyal manipülasyon ve akıl yürütme becerilerinin gelişmiş olduğu, artan davranış problemlerine rağmen, zorbaların kendi sınıflarında buldukları yüksek sosyal statüden dolayı eğlendikleri ve kurbanlarını da kendi yaşlıları, tanıdıkları bireyler arasından seçtikleri gözlenmiştir (83-85). Zorbaların diğer öğrencilere göre daha yüksek sosyallik ve liderlik vasıflarına sahip oldukları bilinmektedir (86).

2.2.11. Zorbalık Davranışının Sonuçları

Akran zorbalığına maruz kalmanın sonucu birçok psikolojik problemle sonuçlanmaktadır. Akran zorbalığına, ister mağdur ister zorba olarak, karışan bireylerin psikiyatrik yardım talep etme oranları da ve bu bireylerin intihar eğilimleri yüksektir. Ayrıca psikiyatri kliniklerine depresyon, alt ıslatma, uyku problemleri ve mide ya da baş ağrısı şikayetleri ile başvurma oranları da yaşlılarına oranla kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu durumla karşılaşan bireyler yüksek düzeyde kaygı yaşamakta ve yalnızlık hissi duymaktadırlar (87). Ayrıca akran zorbalığının olumsuz sosyal sonuçları da vardır. Zorbalığa maruz kalan bireyler akranları arasında kabul görmekte fazlaca sorun yaşarlar, ayrıca sosyal ilişkilerden kaçınırlar. Sık sık zorbalığa maruz kalan öğrenciler, öfkeli, öfkelerini kontrol etmekte problem yaşayan, olaylar karşısında saldırgan tepkiler veren kişiler olabilmektedir ve bu bireyler akranları arasında daha az sevilmeaktedirler (30).

Sonuç olarak, zorbalığın çocukların yaşamlarının ileriki yıllarında fiziksel ve psikolojik sağlıklarını etkileyecek önemli bir problem olduğu ve ileride ortaya çıkabilecek bazı davranış bozukluklarına sebep olabileceği bilinmektedir (45, 88).

3. MATERYAL ve METOT

Bu çalışma Eylül 2015 ile Şubat 2016 tarihleri arasında Ankara ili genelinde rastgele seçilen aile sağlığı merkezlerinde ve aile hekimliği kliniklerinde çalışan aile hekimleri, özel veya devlet hastanesinde çalışan çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanları, çocuk sağlığı ve hastalıkları eğitimi veren kliniklerde çalışan çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanları ve asistanları ile yapıldı. Kesitsel, tanımlayıcı bir anket çalışması planlandı. Çalışma öncesi katılımcılara bilgi verilerek ve onamları alınarak yüz yüze görüşme yöntemiyle 25 soruluk yapılandırılmış bir anket uygulandı. Araştırmaya katılabilmek için çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı veya asistanı olmak, aile hekimi olmak dışında ek bir kriter aranmadı. Araştırmacı istediği katılımcıları araştırma dışı bırakabildi. Araştırmanın istatistiksel analizleri SPSS paket programı kullanılarak yapıldı.

Çalışma 231 veri üzerinden gerçekleştirildi. Veriler IBM SPSS Statistics 22 programına aktarılarak analizler tamamlandı. Çalışma verileri değerlendirilirken, normal dağılım analizi için Kolmogorov-Smirnov testi kullanıldı ve normal dağılmayan veriler ortanca (min-maks) ile gösterildi. Veriler içersindeki sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma,) kategorik değişkenler için ise frekans dağılımları verilmiştir. İki bağımsız grup arasında fark olup olmadığına Bağımsız Örneklem t testi ile bakılmıştır. İki kategorik grup arasındaki ilişkiye Ki-Kare testi, iki sayısal değişken arasındaki ilişkiye ise Pearson korelasyon yöntemi ile bakılmıştır. Bilgi düzeyleri puanlamaları yapılırken; Tek doğru cevabı bulunan sorularda Doğru cevap veren birey 1 puan yanlış cevap veren birey 0 puan, “Aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri akran zorbalığını kapsayan tanımlardır” sorusunda iki doğru cevap verilmiş ise 3 puan, 2 doğru ve yanlış işaretleme var ise 2 puan, 1 doğru ve yanlış işaretleme var ise 1 puan hiç doğru cevap yok ise 0 puan almaktadır. “Aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri akran zorbalığı kapsamına giren davranışlardır” sorusunda 3 doğru cevap verilmiş ise 4 puan, 3 doğru ve yanlış işaretleme var ise 3 puan, 2 doğru cevap ve yanlış işaretleme var ise 2 puan, 1 doğru ve yanlış işaretleme var ise 1 puan ve hiç doğru cevap yok ise 0 puan almaktadır. “Aşağıdaki seçeneklerden hangisi akran zorbalığının tipleri arasındadır” sorusunda 4 doğru cevap verilmiş ise 4 puan, 3 doğru ve yanlış işaretleme var ise 3

puan, 2 doğru ve yanlış var ise 2 puan, 1 doğru ve yanlış işaretleme var ise 1 puan ve hiç doğru cevap yok ise 0 puan almaktadır. “Aşağıdakilerden hangisi akran zorbalığının unsurları arasında yer alır” sorusunda 5 doğru cevap verilmiş ise 6 puan, 5 doğru ve yanlış işaretleme var ise 5 puan, 4 doğru cevap ve yanlış işaretleme var ise 4 puan, 3 doğru ve yanlış işaretleme var ise 3 puan, 2 doğru ve yanlış işaretleme var ise 2 puan, 1 doğru ve yanlış işaretleme var ise 1 puan ve hiç doğru cevap yok ise 0 puan almaktadır. “Katılıyorum, katılmıyorum, fikrim yok” cevaplı sorularda ise fikrim yok cevabı verenler puanlamaya dâhil edilmemiş doğru cevabı verenler 1 puan yanlış cevap verenler ise 0 puan almıştır.

4. BULGULAR

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Ortanca (Min-Max)	Std Sapma
Yaş	231	32 (24-65)	8,370
Meslek Yılı	231	7 (1-39)	8,341
	N		%
Branş			
Çocuk Hekimi	109		47,19
Aile Hekimi	122		52,81
Cinsiyet			
Erkek	95		41.10
Kadın	136		58.90
Toplam	231		100,0

Tablo 2. “Aşağıdakilerden Hangisi ya da Hangileri Akran Zorbalığını Kapsayan Tanımlardır” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

		Branş			
		Çocuk Hekimi		Aile Hekimi	
		N	%	N	%
Yaşlar eşit olmalı	Katılıyorum	83	76,15	101	82,79
	Katılmıyorum	26	23,85	21	17,21
Güçler orantılı olmalı	Katılıyorum	35	32,11	42	34,43
	Katılmıyorum	74	67,89	80	65,57
Süreklilik gerektirir	Katılıyorum	59	54,13	57	46,72
	Katılmıyorum	50	45,87	65	53,28
Bir amacı vardır	Katılıyorum	38	34,86	51	41,80
	Katılmıyorum	71	65,14	71	58,20
Tepkiseldir	Katılıyorum	64	58,72	67	54,92
	Katılmıyorum	45	41,28	55	45,08

Tablo 3. “Aşağıdakilerden Hangisi ya da Hangileri Akran Zorbalığı Kapsamına Giren Davranışlardır” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

		Branş			
		Çocuk Hekimi		Aile Hekimi	
		N	%	N	%
Başka bir öğrenciye hakkında kötü şeyler söyleme ya da onu gülünç duruma düşürme	Katılıyorum	97	88,99	97	79,51
	Katılmıyorum	12	11,01	25	20,49
Kopya vermeyen arkadaşına sınav sonrası şiddet uygulaması	Katılıyorum	82	75,23	88	72,13
	Katılmıyorum	27	24,77	34	27,87
Kardeşinin sınıfındaki çocuklara kötü isim ya da isimler takma	Katılıyorum	55	50,46	50	40,98
	Katılmıyorum	54	49,54	72	59,02
Arkadaş grubundan dışlama	Katılıyorum	97	88,99	92	75,41
	Katılmıyorum	12	11,01	30	24,59
Kız arkadaşına kötü davranan öğrenciye vurma, tekme atma, itme	Katılıyorum	46	42,20	49	40,16
	Katılmıyorum	63	57,80	73	59,84
Onu bütünüyle görmezlikten gelme	Katılıyorum	78	71,56	87	71,31
	Katılmıyorum	31	28,44	35	28,69

Tablo 4. “Aşağıdaki Seçeneklerden Hangisi Akran Zorbalığının Tipleri Arasındadır” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

		Branş			
		Çocuk Hekimi		Aile Hekimi	
		N	%	N	%
Fiziksel Zorbalık	Katılıyorum	103	94,50	119	97,54
	Katılmıyorum	6	5,50	3	2,46
Sözel Zorbalık	Katılıyorum	105	96,33	118	96,72
	Katılmıyorum	4	3,67	4	3,28
Toplumsal Manipülasyon	Katılıyorum	58	53,21	64	52,46
	Katılmıyorum	51	46,79	58	47,54
Kişisel Eşyalara Saldırı	Katılıyorum	65	59,63	79	64,75
	Katılmıyorum	44	40,37	43	35,25

Tablo 5. “Akran Zorbalığına Kurbanların En Sık Maruz Kaldıkları Yer Neresidir” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

		Branş			
		Çocuk Hekimi		Aile Hekimi	
		N	%	N	%
Okul Yolu	Katılıyorum	29	26,61	33	27,05
	Katılmıyorum	80	73,39	89	72,95
Okul Bahçesi	Katılıyorum	44	40,37	52	42,62
	Katılmıyorum	65	59,63	70	57,38
Sınıf	Katılıyorum	53	48,62	37	30,33
	Katılmıyorum	56	51,38	85	69,67
Okul Kantini	Katılıyorum	11	10,09	15	12,30
	Katılmıyorum	98	89,91	107	87,70
Okul Tuvaleti	Katılıyorum	28	25,69	38	31,15
	Katılmıyorum	81	74,31	84	68,85

Tablo 6. “Aşağıdakilerden Hangisi Akran Zorbalığının Unsurları Arasında Yer Alır” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

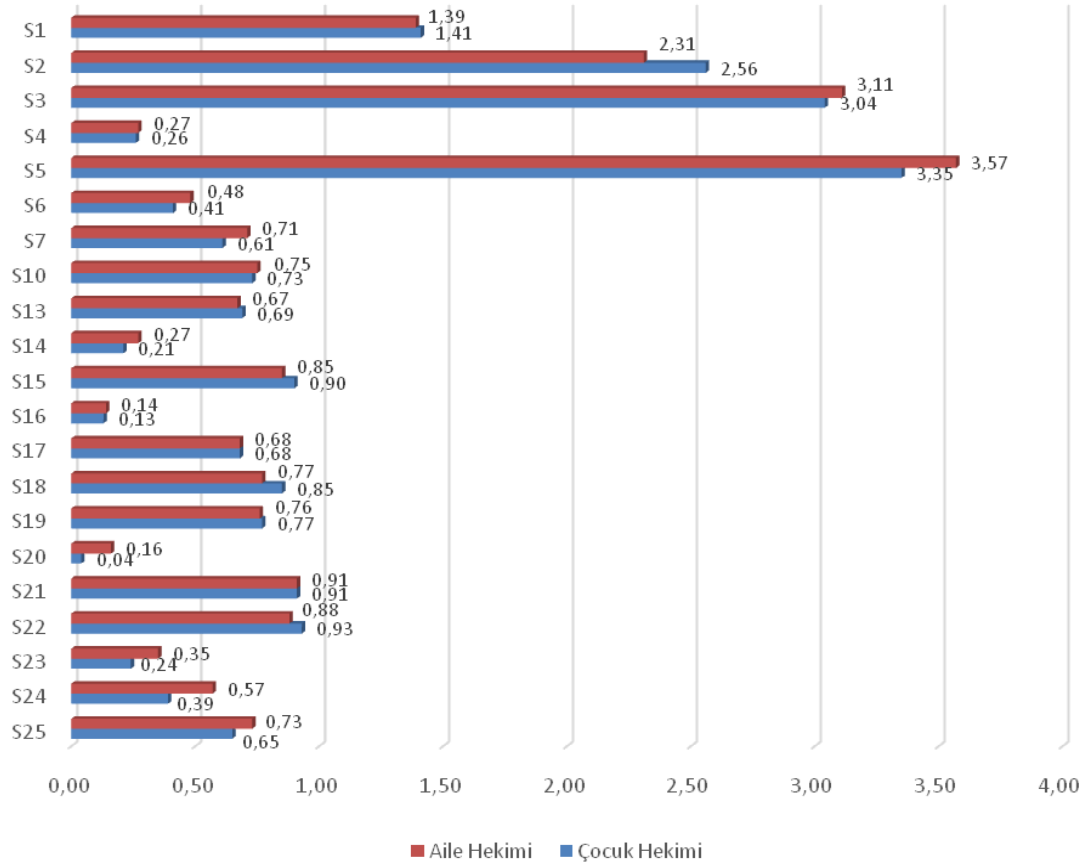
		Branş			
		Çocuk Hekimi		Aile Hekimi	
		N	%	N	%
Kurban	Katılıyorum	76	69,72	100	81,97
	Katılmıyorum	33	30,28	22	18,03
Anne ve Baba	Katılıyorum	36	33,03	23	18,85
	Katılmıyorum	73	66,97	99	81,15
Alt sınıftaki Öğrenciler	Katılıyorum	47	43,12	44	36,07
	Katılmıyorum	62	56,88	78	63,93
İzleyici	Katılıyorum	45	41,28	44	36,07
	Katılmıyorum	64	58,72	78	63,93
Öğretmenler	Katılıyorum	34	31,19	20	16,39
	Katılmıyorum	75	68,81	102	83,61
Sözel ya da Fiziksel Şiddet	Katılıyorum	97	88,99	109	89,34
	Katılmıyorum	12	11,01	13	10,66
Sanal Şiddet	Katılıyorum	61	55,96	73	59,84
	Katılmıyorum	48	44,04	49	40,16
Zorba	Katılıyorum	80	73,39	99	81,15
	Katılmıyorum	29	26,61	23	18,85

Tablo 7. Branşlar Bakımından Bilgi Düzeyleri Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

	Branş	N	Ortalama Puan	Std Sapma	P
S1)Akran Zorbalığı Kapsamı	Çocuk Hekimi	109	1,41	0,895	0,800
	Aile Hekimi	122	1,39	0,755	
S2)Akran Zorbalığı Davranışı	Çocuk Hekimi	109	2,56	0,821	0,037*
	Aile Hekimi	122	2,31	0,963	
S3)Akran Zorbalığı Tipleri	Çocuk Hekimi	109	3,04	0,971	0,507
	Aile Hekimi	122	3,11	0,815	
S4)En Sık Maruz Kalınan Yer	Çocuk Hekimi	109	0,26	0,439	0,816
	Aile Hekimi	122	0,27	0,446	
S5)Akran Zorbalığı Unsurları	Çocuk Hekimi	109	3,35	1,505	0,217
	Aile Hekimi	122	3,57	1,259	
S6)Okul Çağı Çocuklarında Sıklık	Çocuk Hekimi	109	0,41	0,495	0,283
	Aile Hekimi	122	0,48	0,502	
S7)Akran Zorbalığı Cinsiyet Grubu	Çocuk Hekimi	109	0,61	0,489	0,114
	Aile Hekimi	122	0,71	0,454	
S10)Sosyoekonomik Durum İle İlişki	Çocuk Hekimi	98	0,73	0,444	0,836
	Aile Hekimi	103	0,75	0,437	
S13)Akran Zorbalığı Tanımı Ve İlgilendirme Durumu	Çocuk Hekimi	99	0,69	0,466	0,753
	Aile Hekimi	117	0,67	0,473	
S14)Tepkisel Davranış	Çocuk Hekimi	89	0,21	0,412	0,392
	Aile Hekimi	105	0,27	0,444	
S15)Doğrudan-Dolaylı Tanımlaması	Çocuk Hekimi	92	0,90	0,299	0,243
	Aile Hekimi	104	0,85	0,363	

Tablo 7. Branşlar Bakımından Bilgi Düzeyleri Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (Devam)

S16)Sözel Zorbalık Hem Kızlarda Hem Erkeklerde En Yaygın Olma Durumu	Çocuk Hekimi	97	0,13	0,342	0,834
	Aile Hekimi	111	0,14	0,353	
S17)Okul Arkadaşları Sayısı İle İlişki	Çocuk Hekimi	75	0,68	0,470	0,854
	Aile Hekimi	95	0,68	0,467	
S18)Okulu Sevip-Sevmemeye Göre Zorbalık	Çocuk Hekimi	86	0,85	0,360	0,177
	Aile Hekimi	100	0,77	0,423	
S19)Okulu Sevmeyen Ve Başarısız Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalma Durumu	Çocuk Hekimi	88	0,77	0,421	0,832
	Aile Hekimi	104	0,76	0,429	
S20)Akran Zorbalığının Önlenmesindeki Sorumluluk	Çocuk Hekimi	109	0,04	0,189	0,001*
	Aile Hekimi	122	0,16	0,372	
S21)Akran Zorbalığının Sağlıkla İlişkisi	Çocuk Hekimi	103	0,91	0,284	0,849
	Aile Hekimi	116	0,91	0,294	
S22)Duygusal Zorbalık Etkilemesi	Çocuk Hekimi	98	0,93	0,259	0,229
	Aile Hekimi	116	0,88	0,327	
S23)Akran Zorbalığının Tıbben Tanımlanmış Belirtileri	Çocuk Hekimi	109	0,24	0,428	0,059*
	Aile Hekimi	122	0,35	0,480	
S24)Zorba Öğrencilerin Özellikleri	Çocuk Hekimi	85	0,39	0,490	0,014*
	Aile Hekimi	104	0,57	0,498	
S25)Akran Zorbalığı Tanımına Uyma	Çocuk Hekimi	99	0,65	0,480	0,167
	Aile Hekimi	113	0,73	0,444	



Şekil 2. Hekim Bazında Sorulardan Alınan Bilinç Düzeyi Puanları Dağılım Grafiği

Tablo 8. Akran Zorbalığına Maruz Kalan Çocuk Hastayla Karşılaşma Sorusuna Verilen Cevaplar ile Branş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Branş			Ki Kare	p
		Çocuk Hekimi	Aile Hekimi	Toplam		
Evet	N	36	14	50	15,766	<0,001
	%	33,03	11,48	21,65		
Hayır	N	73	108	181		
	%	66,97	88,52	78,35		
Toplam	N	109	122	231		
	%	100,0	100,0	100,0		

Tablo 9. Akran Zorbalığı Konusunda Herhangi Bir Ders ve Seminere Katılma Durumuna Verilen Cevaplar ile Branş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Branş			Ki Kare	p
		Çocuk Hekimi	Aile Hekimi	Toplam		
Evet	N	7	5	12	0,631	0,427
	%	6,42	4,10	5,19		
Hayır	N	102	117	219		
	%	93,58	95,90	94,81		
Toplam	N	109	122	231		
	%	100,0	100,0	100,0		

Tablo 10. Bilgi Düzeyi ile Meslekteki Yıl Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Meslekteki Yılı
Akran Zorbalığı Kapsamı	r	0,134
	p	0,042*
	N	231
Akran Zorbalığı Davranışı	r	0,037
	p	0,571
	N	231
Akran Zorbalığı Tipleri	r	0,032
	p	0,630
	N	231
En Sık Maruz Kalınan Yer	r	0,110
	p	0,094
	N	231
Akran Zorbalığı Unsurları	r	0,037
	p	0,571
	N	231
Okul Çağı Çocuklarında Sıklık	r	0,146
	p	0,026*
	N	231
Akran Zorbalığı Cinsiyet Grubu	r	0,000
	p	0,996
	N	231
Sosyoekonomik Durum İle İlişki	r	0,010
	p	0,887
	N	201

Tablo 10. Bilgi Düzeyi ile Meslekteki Yıl Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Devam)

Akran Zorbalığı Tanımı Ve İlgilendirme Durumu	r	-0,070
	p	0,303
	N	216
Tepkisel Davranış	r	0,169
	p	0,018*
	N	194
Doğrudan-Dolaylı Zorbalık Tanımlaması	r	-0,043
	p	0,552
	N	196
Sözel Zorbalık Hem Kızlarda Hem Erkeklerde En Yaygın Olma Durumu	r	0,078
	p	0,264
	N	208
Okul Arkadaşları Sayısı İle İlişki	r	-0,088
	p	0,253
	N	170
Okulu Sevip-Sevmemeye Göre Zorbalık	r	-0,049
	p	0,505
	N	186
Okulu Sevmeyen Ve Başarısız Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalma Durumu	r	-0,161
	p	0,026*
	N	192
Akran Zorbalığının Önlenmesindeki Sorumluluk	r	0,025
	p	0,708
	N	231
Akran Zorbalığının Sağlıkla İlişkisi	r	-0,001
	p	0,983
	N	219
Duygusal Zorbalık Etkilemesi	r	0,007
	p	0,915
	N	214
Akran Zorbalığının Tıbben Tanımlanmış Belirtileri	r	0,084
	p	0,206
	N	231
Zorba Öğrencilerin Özellikleri	r	0,160
	p	0,028*
	N	189
Akran Zorbalığı Tanımına Uyuma	r	0,132
	p	0,055
	N	212

5. TARTIŞMA

Akran zorbalığı, okullarda öğrenciler arasında sıkça görülebilen şiddet davranışları arasında yer almaktadır. Yapılan araştırmalara göre, okullarda öğrencilerin %15 ile %40'ının çeşitli tür ve yoğunlukta akran zorbalığına maruz kaldıklarına işaret etmektedir. Zorbalığın bir türü olan şiddet ile ilgili Türkiye de yapılan bir araştırma sonuçlarına göre, her 4-5 gençten biri fiziksel, her iki gençten biri sözel, her üç gençten biri duygusal, her 6-7 gençten biri cinsel şiddet ile karşılaşmaktadır (89).

Araştırmamıza katılan hekimlerin yaş ortanca değeri 32 (24-65) iken meslek yılı ortanca değeri 7 (1-39) idi. Araştırmaya katılan hekimlerin %41,10'u erkek iken %58,90'ı ise kadındı. Araştırmaya katılan hekimlerin %47,19'u Çocuk Hekimi iken %52,81'i ise Aile Hekimi idi. Çalışmamıza benzer hekimlerin bilgi düzeyini ölçen literatürde çalışma bulunmadığı için soruları akran zorbalığı ile ilgili yapılan diğer çalışma sonuçları ile karşılaştırdık.

Araştırmamızda, akran zorbalığına maruz kalmada cinsiyet farklılığına ilişkin sonuçlara bakıldığında, hekimler tarafından %66.7 ile erkeklerin kızlardan daha fazla akran zorbalığına maruz kaldıkları düşünülmekteydi. Literatürde akran zorbalığının cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinde, zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma açısından erkeklerin kızlara göre daha fazla oranda olduğu görülmektedir (35, 71, 83, 90). Literatürde zorbalık yapan grup açısından bakıldığında ise Yurtal ve Cenkseven (2006) ve Özen (2006)'in de zorbalıkta bulunanların genellikle erkek olduğu sonucuna ulaştığı görülmektedir (70, 91). Fakat yapılan çalışmalardan bazılarında kız çocuklar arasında akran zorbalığının daha fazla görüldüğü de bulunmaktadır (28, 92). Bu iki farklı sonuçların nedeni olarak, erkek çocukların haklarını savunurken aileleri tarafından saldırganlık ve kavgacı tutum yönünde daha fazla yönlendirilmeleri; kız çocukların ise itaatkar ve daha uzlaşmacı olmaları yönünde aileleri tarafından yönlendirilmeleri, farklı sosyalleşme yaşantıları sonucundan kaynaklandığı düşünülebilir (93, 94). Bununla birlikte literatürde, erkekler ve kızlar arasında akran zorbalığına maruz kalma açısından herhangi bir farklılığın olmadığı yönünde çalışmalar da vardır (24, 25, 63). Araştırmamızdan elde edilen erkeklerin kızlardan

daha fazla zorbalığa maruz kaldığı yönündeki sonucun bir başka nedeni ise, ülkemizdeki erkek çocukların daha çok kendi cinsiyetlerinden olan çocuklara zorbalık yapıyor olmaları olabilir. Türkiye de yapılan bir çalışmada, erkeklerin zorbalık davranışlarını büyük ölçüde kendi cinsiyetlerinden çocuklara yaptıkları gösterilmiştir (25). Crick ve Bigbee (1998) tarafından yapılan çalışmada, ilişkisel saldırılara maruz kalan çocukların genellikle kız çocuklar, açık saldırılara maruz kalan çocukların genellikle erkek çocuklar oldukları tespit edilmiştir (95). Gültekin (2003) tarafından yapılan araştırmada ise kişisel eşyalara saldırı yoluyla zorbalığa maruz kalmada kız çocukların da en az erkek çocuklar kadar risk altında olduğu gösterilmiştir (24). Sonuç olarak araştırmamızın akran zorbalığına maruz kalmada cinsiyetin etkisine ilişkin bulguları farklı ülkelerde yapılan çalışmaların çoğunluğuyla tutarlı olduğu gibi ülkemizde yapılan önceki çalışmalarla da paraleldir.

Totan'ın (2008) araştırmasında isim takma, alay etme gibi sözel zorbalık türlerinin daha yaygın olduğunu bunu itme, dövme gibi fiziksel zorbalık türlerinin izlediğini saptamıştır (14). Benzer bir çalışma olarak Karaman Kepenekçi ve Çinkır (2006) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan başka bir çalışmada, öğrencilerin sıkça karşılaştıkları zorbalık türlerinin oranlarına bakıldığında, % 44 itme, %30 saç-kulak çekme ve %28 bedene yönelik kaba şakalar yapma, % 46 ad takma, %40,8 sürekli takılma ve %29 lâf atma kategorilerinde yer aldıkları gözlenmiştir (18).

Literatürdeki bazı araştırmacılar bu zorbalık türleri ile yaptıkları çalışmalarda, kızlarla erkeklerin yapılan ve maruz kalınan akran zorbalığının türü açısından farklılaştıklarına dikkat çekmektedirler. Diğer bir deyişle yapılan bu çalışmalarda, erkek çocuklar arasında fiziksel zorbalığın (1, 96), kız çocuklar arasında ise dolaylı akran zorbalığının daha yaygın olduğu (1, 96, 97) belirtilmektedir. Türkiye de, akran zorbalığının türleri açısından iki çalışmaya rastlanmıştır. Bu yapılan çalışmalardan birinde, erkek çocukların daha fazla açık saldırılara ve teröre, kız çocukların ise ilişkisel saldırılara ve alaya maruz kaldığı ortaya konmuştur (24). Diğer yapılan çalışmada ise, kişisel eşyalara saldırı dışında, erkek çocukların korkutma/sindirme, alay, açık saldırı ve ilişkisel saldırı akran zorbalığı davranışlarının tümünü, kız çocuklara göre daha fazla yaptıkları gösterilmiştir (25).

Araştırmamızda tüm hekimlerin %64,5'i akran zorbalığı ve sosyoekonomik düzey arası ilişki olduğunu düşünmüştür. Literatürde çalışmamızdan farklı olarak akran zorbalığına maruz kalmanın sosyoekonomik düzeyle herhangi bir ilişkisinin bulunmadığını gösteren (38, 46, 98) ve sosyoekonomik düzey düştükçe korkutma-sindirme ve açık saldırı gibi alt boyutlarında akran zorbalığına maruz kalmanın arttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (73).

Yapılan çalışmalar, okulun içindeki zorbalığın, okula geliş gidiş sırasındaki zorbalıktan çok daha sık olduğunu, okuldaki “oyun bahçesinin” en tipik yer olduğunu, bunu “koridorlar”, “sınıfın içi”, “kantin ve tuvaletlerin” izlediğini, yatılı okullarda zorbalığın en yaygın olarak “yatakhane”de olduğunu belirlemiştir (89). Benzer çalışmalardan diğerinde ise Yurtal ve Cenkseven (2007), zorbalığın en fazla yaşandığı zamanın, okuldan eve dönerken olduğunu (91); Pişkin (2007) ise, sırayla olmak üzere, zorbalığa en çok teneffüslerde ve dersler bittikten sonra uğrandığını saptamışlardır (6). Araştırma sonuçlarına bakarak şiddetin en sık yaşandığı yer ve zaman birlikte değerlendirildiğinde, şiddet olaylarının en çok, kontrolün daha az, belki de hiç olmadığı ortam ve zamanlarda yaşandığı söylenebilir. Hatta şiddet olaylarının bu özelliğinin, müdahale alanlarını açık olarak gösterdiği söylenebilir.

Araştırmamızda tespit edilen bulgulara bakıldığında; hekimlerin genel olarak akran zorbalığı grupları arasında en fazla sözel zorbalık tipini (isim takma, küfür etme, alay etme ve küçük düşürülme) seçtikleri görülmektedir. Bu sonuca paralel olarak Gibson (2003), 266 öğretmen üzerinde yaptığı araştırmada öğrenciler arasında ad takma, tehdit edilme ve hakkında söylenti çıkarılmasının en yaygın sözlü zorbalık olduğunu, Özcebe ve ark. (2005) ise Ankara’da 800 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin; daha çok sözlü zorbalığa maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir (99, 100). Çınkır (2006) Türkiye’de akran zorbalığı türlerinde öncelik sırasına göre sözel, fiziksel, duygusal ve cinsel içerikli zorbalık türlerinin gözlemlendiğini belirtmektedir (18).

Araştırmamızda tüm hekimlerce en sık seçilen ikinci akran zorbalığı türü ise fiziksel zorbalıktı. Bu bulgumuza benzer Karaman-Kepenekçi ve Çınkır’ın (2003) lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada öğrencilerin en fazla fiziksel şiddete maruz kaldıklarını (18), Pişkin (2002) Ankara’da 1154 ilköğretim öğrencisi üzerinde

yaptığı araştırmada öğrencilerin en fazla sözel ve fiziksel şiddete maruz kaldıklarını (20), Alikāşifođlu ve ark. (2004) İstanbul'da genel liselerde öğrenciler arasında yaptıkları araştırmada öğrencilerin yüzde 42'si, yıl içerisinde arkadaşları tarafından sürekli fiziksel şiddete maruz kaldıklarını (101), Kapçı (2004) ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin yüzde 40'ı bedensel (itme, tekme ya da tokat gibi), sözel (ad takma, alay etme, küfür etme), duygusal (gruptan dışlama, küçük düşürme gibi) ve cinsel (sarkıntılık, elle rahatsız etme gibi) zorbalık türlerinden birine maruz kaldıklarını (73), okuldaki akran zorbalığına ilişkin araştırmasında okullarda zorbalığın fiziksel (%33,5), sözel (%35,3), duygusal (%28) ve cinsel (%15,6) biçimlerde görüldüğünü (18), Devenci ve ark.'nın (2002) Eskişehir'de iki ilköğretim okulunda yaptıkları araştırmada öğrencilerin en fazla karşılaştıkları ilk üç zorbalık türünün tekme ve tokat yeme, yumruk yeme ve kapkaç olduğunu tespit etmişlerdir (102). Bu bağlamda literatürde yer alan araştırma sonuçları ile bizim araştırmamızda saptanan bulgular arasında paralellik olduğu görülmektedir.

Literatürde yapılan bir çalışmada öğrencilerden % 9'u kurban, % 7'si zorba ve % 1.6'sı ise zorba /kurban şeklindedir (90). Bu konuyla ilgili farklı ülkelerde yapılan çalışma bulguları (35, 67, 71, 92, 103) incelendiğinde bu oranlar hayli çeşitlilik göstermektedir. Bir çalışmada zorbalık saldırganlığın bir türü olarak kabul edilmektedir (9). Yapılan ilk çalışmalar fiziksel ya da sözel saldırganlık içeren vurma, tekme atma, yumruk atma itme, küfür etme gibi davranışlara odaklanmışsa da, sonraki yıllarda zorbalık kavramı sosyal ilişkilere yönelik bazı alay etme, oynanan oyuna katmama, gruptan dışlamak, isim takma, arkasından konuşmak gibi eylemleri de içerecek şekilde tanımlanmaya başlanmıştır (28, 104, 105).

Olweus (1993) okul zorbalığı konusunda ilk ve kapsamlı çalışmaların öncülüğünü yapmıştır ve zorbalığın ilk tanımı da onun tarafından yapılmıştır (1). Bu tanımda üç önemli ölçüt vurgulanmaktadır; zorba davranış, saldırgan ya da zarar verme niyeti ile yapılır, tekrarlanarak ve sürekli yapılır, zorba ve kurban arasındaki ilişki de güç dengesizliği vardır. Özetle akran zorbalığı bir öğrencinin ya da bir grup öğrencinin başka bir öğrenciye ya da bir grup öğrenciye kasıtlı ve sürekli olarak zarar vermesi ya da rahatsız etmesidir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Akran zorbalığı ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında pek çok çalışmaya ulaşılabilmekte fakat hekimlerin bilgi düzeyi ve farkındalığını gösteren çalışmalara rastlanılmamaktadır. Neredeyse okullarda eğitimin başlamasıyla var olduğu söylenen bu sorunun geç fark edilmiş olması toplum için büyük bir eksikliklerdir. Literatürdeki bu konuyla ilgili yapılan araştırmalar dikkate alındığında meydana gelen sorun ile ilgili ilk bakılması gereken, olayda süreklilik unsurunun olup olmadığıdır. Bir defalık meydana gelen olumsuzluklar bu konunun kapsamında değerlendirilmemektedir.

“Akran zorbalığı” toplumda ancak çok belirgin hale geldiğinde fark edilip, önlenmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte okullarda gözden kaçan, sadece kurbanın gördüğü, gelecek için kayıplara yol açabilecek pek çok olumsuzluk da yaşanmaktadır. Bu nedenle başta okul yöneticileri olmak üzere tüm eğitim çalışanlarının, velilerin ve biz hekimlerin bu konu ile ilgili gerekli önemi anlamalarını sağlayıcı çalışmalar yapılmalı, çocuklara yönelik daha fazla demokrasi, duygudaşlık ve hoşgörü eğitimlerine yer verilmelidir. Yapılan çalışmalar ışığında konu ile ilgili şu öneriler verilebilir:

- Akran zorbalığının okul ortamında görülmesi nedeniyle olumlu bir okul iklimi oluşturulmalı, okulda bir takım ruhu yaratılmalı,
- Çocuklardan beklenen davranışlar açık ve anlaşılır biçimde belirtilmeli,
- Çocuklara sosyal beceriler kazandırılmalı,
- Okullar çetelerden, alkol ve uyuşturucudan arındırılmalı,
- Yüksek risk altındaki çocuklara ulaşılmalı,
- Şiddetin ve akran zorbalığının önlenmesi, okulun gündemi haline getirilmeli,
- Bahçe, okul yolu ve okul binasına girişler denetlenmeli,
- Çocukların koridorlarda ya da olası zorbalık açısından tehlikeli yerlerde geçen zaman en aza indirilmeli,
- Okullarda kritik dönemlerde denetim görevleri yeniden düzenlenmeli,

- Öğrencilerin okul çıkışında okulu terk etme düzeni ayarlanmalı,
- Okul içi ve çevresi gözetlenmeli,
- Okula geliş gidiş saatlerinde güvenlik sağlanmalı.

Akran zorbalığının önlenmesinin bireyler için sağlık açısından önemi büyüktür, bu olayda etkilenen önemli iki tarafı oluşturan gruplar zorba ve kurbandır, bu iki grup için olayın sonucu ile yaşantılarındaki meydana gelen sağlık sorunları aşağıda belirtilmiştir.

Akran zorbalığının sonucu kurbanda yarattığı sorunlar; dikkat sorunları (106), yalnızlık duygusu, uyku bozuklukları ve depresyon belirtileri gözlenmiştir (107).

Literatürdeki bazı çalışmalarda ise zorbalığa maruz kalan çocukların intihar eğilimlerinin maruz kalmayan yaşlıtlarına görece yüksek olduğu belirlenmiştir (108, 109).

Zorba grup açısından ise; zorba öğrencilerin okula daha az devam ettikleri (101), bu çocuklar arasında sigara ve alkol kullanımının yaygın olduğu saptanmıştır (110). Bu grubun yetişkinlik hayatlarında suç işleme ihtimalleri 4 kat daha fazla olduğu görülmektedir (111).

Akran zorbalığı ile mücadelede temel kural; zorbalıkla tek başına mücadele etmek yerine bütüncül bir yaklaşım ile zorba, kurban, zorba/kurban veya seyircileri değil tüm okul ortamını kapsayacak bir mücadele yöntemi gerekmektedir. Bu nedenle akran zorbalığına uygulanacak programın okul, aile ve sağlık çalışanları temelli bütüncül yaklaşıma dayalı olması gerektiği ve bu yaklaşımla yapılan çalışmaların daha etkili olduğu ifade edilmektedir.

Araştırmamız bulgularına dayanarak okullar için şu öneriler ileri sürülebilir:

- Okul yöneticileri rehber öğretmenler işbirliği ile okuldaki çocukların karşılaştıkları zorba davranışları tespit etmek amacıyla periyodik aralıklarla anketler yaparak okulun zorba davranış haritasını belirleyebilir.
- Okul yöneticileri, rehberlik araştırma merkezleri ile işbirliği ile sürekli zorba davranışlara maruz kalan kurban çocuklara bu merkezlerden destek alabilmeleri için öğrenci aileleri ile işbirliği yapabilirler.

- Okullarda sürekli zorba davranışlara maruz kalan çocuklara rehber uzman desteğinde “atılganlık eğitimi” verilerek bu tip öğrencilere sosyal destek verilebilir.
- Sınıf öğretmenleri işbirlikli öğrenmeye önem vererek zorbalığa eğilimli çocukları grup çalışmalarına ve sosyal faaliyetlere yönlendirebilirler.

Ülkemizde "akran zorbalığı" alanında hekimlerin bilinçlenmesi ve bu konuyla ilgili çocukların yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, okulların disiplin yöntemleri ve uygulamaları gibi geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır, çocukların akran zorbalığı sonucunda ilk ergenlik yıllarında model alınan kişilik özellikleri ergenlerin davranışları açısından belirleyicidir.

7. KAYNAKLAR

1. Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
2. Nansel, T.R., Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W.J., Simons-Morton, B. ve Scheidt, P. (2001). Bullying Behaviors among US Youth: Prevalence and Association with Psychosocial Adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285 (16), 2094-2100
3. Craig, W.M. ve Pepler, D. (1998). Observations of Bullying and Victimization in the School Yard. *Canadian Journal of School Psychology*, 13 (2) 41-59.
4. Smith, P. K., and Sharp, S. (Eds.). (1994). *School bullying: Insights and perspectives*. London: Routledge.
5. Smith, P K., ve Brain, P (2000). Bullying in school: Lessons from two decades of research. *Aggressive Behavior*. 26. 1-9
6. Pişkin, M. (Temmuz, 2003). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı [Bildiri] VII. Ulusal PDR Kongresi, Malatya
7. Rigby, K. (2003). Consequences of Bullying in Schools. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48 (9), 583-590.
8. Karataş, H. ve Öztürk, C. (2009). Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2 (2): 61-74.
9. Griffin, R. S. ve Gross, A. (2004). Childhood bullying: Current Empirical Findings and Future Directions for Research. *Aggression and Violent Behavior*, 9 (4): 379–400.
10. Johnson, D., Lewis, G., (1999), “Do You like What You See? SelfPerceptions of Adolescent Bullies”, *British Educational Research Journal* 25 (5), s. 665-677

11. Bilgiç, E. (2007) İlköğretim I. Kademedeki Görülen Zorba Davranışların Sınıf Değişkenleri ve Atmosferi Algılamalarına Göre İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
12. Şirvanlı, Ö. D. (2006). Akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ile benlik algısı tarafından yordama gücü. Türk Psikoloji Dergisi (Turkish Journal of Psychology, 21 (58): 77–98.
13. Şahin M. Akbaba, Sırrı, “İlköğretim Okullarında Zorbalık Davranışlarının Azaltılmasına Yönelik Empati Eğitim Programının Etkisinin Araştırılması”, Kastamonu Eğitim Dergisi, S:18 (2010), s.331-342.
14. Totan, Tarık. (2008).Ergenlerde zorbalığın anne-baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
15. Roland E. Ve İdsoe T. (2001). Aggression and bullying. Aggressive Behaviour, 27:446-462
16. Pikas, A. (1975). How to Stop Peer Bullying. Stockholm: AMA Service
17. Smith, P. K., Cowie, H., Olafssen, R. F., Liefoghe (2002). Definitions of Bullying: A Comparison of Terms Used and Age and Gender Differences in a Fourteen-Country International Comparison. Child Development, 73, 1119-1133.
18. Çınkır, Ş. ve Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 34, 236-253.
19. Beyazova U. Çocuk İstismarı ve İhmali Terimleri,
20. Pişkin, M. (2002) Okul zorbalığı, tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2: 531-562
21. Hazler, R. J., Hoover, J. H., & Oliver, R. (1992). What kids say about bullying. The Executive Educator, 14 (11), 20-22

22. Koç, Z. (2006). Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
23. Arıman, F. (2007). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Okul İklimi Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Yeditepe Üniversitesi. İstanbul.
24. Gültekin, Z. (2003). “Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması”. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
25. Pekel, N. (2004). Akran zorbalığı grupları arasında sosyometrik statü, yalnızlık ve akademik başarı durumlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
26. Güvenir, T. (2008) Okulda Akran istismarı. Kök Yayıncılık, Ankara.
27. Berger, K.S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten?. *Developmental Review* 27, 90–126
28. Crick, N.R. ve Grotpeter, J.K. (1995). Relational Aggression, Gender and Social-Psychological Adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.
29. Arıman, F. (2007). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Okul İklimi Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Yeditepe Üniversitesi. İstanbul.
30. Yıldırım, İ. (1998). Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sosyal destek düzeyleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (9), 33-45
31. Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., Rantanen, P., ve Rimpela, A. (2000). Bullying at school- an indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescence*, 23: 661–674
32. Seals, D. ve Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and

relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38 (152), 735-748.

33. Yang S-J, Kim J-M, Kim S-W, Shin I-S ve Yoon J-S (2006) Bullying and victimization behaviors in boys and girls at South Korean primary schools. *Journal of American Academy of Child Adolescent Psychiatry*, 45: 69–7.
34. Mynard, H. ve Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peervictimization scale. *Aggressive Behavior*, 26 (20) 169-178.
35. Slee, P.T. ve Rigby, K. (1993). The relationship of Eysenck's personality factors and self-esteem to bully/victim behaviour in Australian school boys. *Personality and Individual Differences*, 14, 371-373.
36. Forero, R., Mclellan, L. ve Rissel, C. ve Bauman, A. (1999). Bullying Behavior And Psychosocial Health Among School Students In New South Wales. Australia: Cross Sectional Survey. *British Medical Journal*, 22: 423-426
37. Wolke, D., Woods, S., Bloomfield, L. ve Karstadt, L. (2000). The association between direct and relational bullying and behaviour problems among primary school children. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41 (8), 989-1002
38. Sourander, A., Helstela, L., Helenius, H. ve Piha, J. (2000). Persistence of Bullying From Childhood To Adolescence A Longitudinal 8 Year Follow Up Study. *Child Abuse and Neglect*, 24 (7): 873-881.
39. Berthold, K.A., Hoover, J.H. (2000). Correlates of Bullying and Victimization Among Intermediate Students in the Midwestern USA. *School Psychology International*, 21: 65-78.
40. Baldry, A.C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse and Neglect*, 27: 713–732

41. Shields, A., ve Cicchetti, D. (2001). Parental maltreatment and emotion dysregulation as risk factors for bullying and victimization in middle childhood. *Journal of Clinical Child Psychology*, 30: 349–363.
42. Flouri E ve Buchanan A. (2003). The role of mother involvement and father involvement in adolescent bullying behavior. *Journal of Interpersonal Violence*, 18: 634–44
43. Berdondini L. ve Smith P.K. (1996). Cohesion And Power In The Families Of Children Involved In Bully/Victim Problems At School, *Journal of Family Therapy*,, 18: 99–102.44. Bowers L, Smith P.K. ve Binney V. (1992). Cohesion and power in the families of children involved in bully/victim problems at school. *Journal of Family Therapy* 14: 371–387
45. Salmon, G., James, A., Cassidy, E.L., Javaloyes, M.A. (2000). Bullying a Review: Presentations to an Adolescent Psychiatric Service and within a School for Emotionally and Behaviourally Disturbed Children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 5, 563-579.
46. Smith, P. K., Madsen, K. ve Moody, J. (1999). What causes the age decline in reports of being bullied at school? Towards a developmental analysis of risks of being bullied. *Educational Research*, 41 (3): 267-285. (Smith, Madsen ve Moody, 1999),
47. Dykeman, C., Daehlin, W., Doyle, S., ve Flamer, H. S. (1996). Psychological Predictors Of School-Based Violence: Implications For School Counselors. *School Counselor*, 44: 35–47.48. O-Moore, M. ve Kirkham, C. (2001). Self-esteem and it's relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behavior*, 27: 269- 283
49. Marano, H. E. (1995). Big bad bully. *Psychology Today*, 28 (5): 50-82.
50. Houbre, B., Tarquinio, C., Thuillier, I. ve Hergott, E. (2006). Bullying among students and its consequences on health. *European Journal of Psychology of Education*, 21 (2), 183-208.

51. Willkins-Shurmer, O'Callaghan, Najman, Bor, Williams ve Anderson, 2003
52. Due, P., Holstein, B.E., Lynch, J., Diderichesen, F., Gabhain, S.N., Scheidt, P., Currie, C., ve The Health Behaviour in School-aged Children Bullying Working Group. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: International comparative cross sectional study in 28 countries. *European Journal of Public Health*, 15 (2), 128-132
53. Fleming, L.C., ve Jacobsen, K.H. (2009). Bullying and symptoms of depression in Chilean middle school students. *School Health*, 79 (3), 130-137
54. Wal, M. F., Wit, C. A. M., ve Hirasing, R. A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, 111 (6): 1312–1317.
55. Williams, K., Chambers, M., Logan, S. ve Robinson, D. (1996). Association of common health symptoms with bullying in primary school children. *British Medical Journal*, 313, 17 - 19.
56. Gini G. (2008). Associations between bullying behaviour, psychosomatic complaints, emotional and behavioural problems. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 44 (9), 492 – 497.
57. Elliot, M. (1992). *Bullying. A practical guide to coping for schools.* Wiltshire: Longman.
58. Dölek, N. (2002). “Öğrencilerde zorbaca davranışlarının araştırılması ve önleyici bir program modeli”. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
59. Lunde, C., Frisen, A. ve Hwang, C.P. (2006). Is peer victimization related to body esteem in 10 year old girls and boys. *Body Image*, 3: 25-33.
60. Rodkin, C. P. ve Hodges E., (2003). Bullies and victims in the peer ecology: Four questions for psychologists and school professionals, *School Psychology Review*, 32: 384–400.

61. Haynie D.L., Nansel T., Eitel P., Crump, A.D., Saylor K., Yu K. Ve SimonsMorton B. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at-risk youth. *Journal of Early Adolescence* 21: 29–49
62. Boulton M.J, Trueman M., Chau C., Whitehand C. ve Amatya K. (1999). Concurrent and longitudinal links between friendship and peer victimization: Implications for befriending interventions. *Journal of Adolescence*, 22: 461–466.
63. Salmivalli, C., Huttunen, A., Lagerspetz K.M.J. (1997). Peer networks and bullying in schools. *Scandinavian Journal of Psychology*, 38, 305–312.
64. Loeber, R. ve Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Review of Psychology*, 48, 371–410.
65. Mouttapa, M., Valente, T., Gallaher, P., Rohrbach, L. ve Unger, B. (2004). Social network predictors of bullying and victimization. *Adolescence* 315 (21): Vol. 39 No. 154.
66. Uludağlı N, & Uçanok Z (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (56).
67. O’Moore, A. M. ve Hillery, B. (1989). Bullying in Dublin schools. *Irish Journal of Psychology*, 10 (3), 426–41.
68. Pepler J. D, Craig M. W, Jennifer, A., Connolly A.Y., McMaster, L. & Jiang, D. (2006). A developmental perspective on bullying, *Aggressive Behavior*, 32, 376–84.
69. Barone, F. J. (1997), “Bullying in School: It Doesn't Have to Happen”, *The Phi Delta Kappan*, 79 (1), s. 80-82.

70. Özen, D. Ş. (2006). 'Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik İmgesi ile İlişkisi'. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21, 77-94.
71. Boulton, M. J. ve Underwood, K. (1992). Bully/victim Problems Among Middle School Children. *British Journal of Educational Psychology*, 62: 73–87
72. Mynard, H. ve Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peervictimization scale. *Aggressive Behavior*, 26 (20) 169-178.
73. Kapçı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 1–13.
74. Andreou, E. (2001). Bully/victim problems and their association with coping behaviour in conflictual peer interactions among school-age children. *Educational Psychology*, 21 (1), 59-66.
75. Hughes, G. (2005). The Relationship between bullying and achievement; a study of related school and family factors. Master Thesis, The University of Calgary, Alberta, Canada.
76. Coloroso B. (2004). 'The Bully, The Bullied and the Bystander'. New York: Harper Collins
77. Oliver, R., Oaks I.N., ve Hoover, J. H. (1994). Family issues and interventions in bully and victim relationships. *School Counselor*, 41 (3): 1999-2003
78. Banks, Ron. (1997). Bullying in Schools. ERIC Digest [Online]. Available
79. Field, E. M. (2007). Bully blocking six secrets to help children deal with teasing and bullying. London: Jessica Kingsley Publishers.
80. Eisenberg M.E., Neumark-Sztainer D. ve Perry C.L. (2003). Peer harassment, school connectedness, and academic achievement. *Journal of School Health*, 73: 311– 316.

81. Ahmed, E. ve Braitwaite, V. (2004). Bullying and victimization: cause for concern for both families and schools. *Social Psychology of Education*, 7: 35-54.
82. Espelage D.L., Bosworth K. ve Simon T.R. (2000). Examining the social context of bullying behaviors in early adolescence. *Journal of Counseling and Development*, 78: 326–333.
83. Sutton, J., Smith, P.K. and Swettenham, J. (1999). Bullying and “Theory of Mind”: A Critique of the “Social Skills Deficit” View of Anti Social Behaviour. *Social Development* 8: 117-127.
84. Juvonen, J., Graham, S. ve Schuster, M.A. (2003). Bullying among young adolescents: The strong, the weak, and the troubled. *Pediatrics*, 112 (6), 1231–1237.
85. Bidwell, N.M. (1997). The Nature and Prevalence of Bullying in Elementary Schools. Online. 1-39.
86. Collins, K., ve Bell, R. (1996). Peer perceptions of aggression and bullying behavior in primary schools in Northern Ireland. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 794: 336–338.
87. Oktay, A. (2000). Yaşamın Sihirli Yılları. Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic.San. Ltd. Şti.: İstanbul.
88. Batsche, G. M. ve Knoff, H. M. (1994). Bullies and Their Victims: Understanding a Pervasive Problem In The Schools. *School Psychology Review*, 23 (2): 165–175.
89. TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007
90. Austin, S. & Joseph, S. (1996). Assessment of bully/victim problems in 8 to 11 year olds. *British Journal Of Educational Psychology*, 66, 447-456.

91. Yurtal, F. & Cenkseven, F. (2006). İlköğretim okullarında zorbalığın incelenmesi, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınacak Tedbirler Sempozyumu. İstanbul, 28-30 Mart.
92. Rivers, I. ve Smith, P. K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive Behavior*, 20, 359-368.
93. Maccoby EE, Martin JA (1983) Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. *Handbook of child psychology içinde Mussen PH (Series Ed.) ve Hetherington E M (Vol. Ed.), (Vol. 4). John Wiley, New York, s: 1-101*
94. Ruble, D. N. ve Martin, C. L. (1998). Gender development. W. Damon, (Seri Ed.) ve N. Eisenberg, (Cilt Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development (5. baskı) iHinde (933-1016). New York: John Wiley & Sons Inc.*95.Crick, N. R. & Bigbee, M.A. (1998). Relational and overt forms of peer victimization: A multiinformant approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 337-347.
96. Mynard, H. & Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer-victimization scale. *Aggressive Behavior*, 26, 169-178.
97. Collins, K.; McAleavy, G. & Adamson, G. (2004). Bullying in schools: A Northern Ireland study. *Educational Research*, 46 (1), 55 – 71.
98. Glew, G., Rivara, F. and Feudtner, C. (2000). Bully-Proofing Your School. *Reciaiming Child and Youth*, 13 (3), 186-188.
99. Gibson, W., A. 2003. Elementary and middle school teachers' perceptions of bullying. Unpublished Doctoral Thesis, Atlanta: Georgia State University.
100. Özcebe, H. & Üner, S. (2006, Mart). Ankara'da bir ilköğretim okulunda erken ve orta dönem adolesanlarda şiddet algısı ve şiddet davranışı sıklığının değerlendirilmesi (2005). I. Şiddet ve Okul: Okul Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alı nabilecek Önlemler Sempozyumu'nda sunulan s.zlü bildiri. İstanbul, Türkiye.

101. Alikashişoğlu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Uysal, O., Kaymak, D. A. ve İlter, O. 2004. Violent behaviour among Turkish high school students and correlates of physical fighting. *European Journal of Public Health*, 14, 173–177.
102. Deveci, S. E., ve Açık, Y. 2002. İlköğretim öğrencilerinin fiziksel şiddete maruziyetleri ve yaklaşımları. 09.12.2010 tarihinde <http://www.dicle.edu.tr/halks/m9.29.htm> adresinden alınmıştır.
103. Whitney, I., Smith, P. K. (1993). “A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools”. *Educational Research*, 35 (1), 3-25.
104. Galen, B. R., ve Underwood, M. K. (1997). A developmental investigation of social aggression among children. *Developmental Psychology*, 33, 589-600.
105. Kaukiainen, A., Björkqvist, K., Lagerspets, K., Österman, K., Salmivalli, C., Rothberg, S., ve Ahlbom, A. (1999). The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior*, 25, 81-89.
106. Ivarsson, T., Broberg A. G., Arvidsson, T., & Gillberg, C. (2005). Bullying in adolescence: Psychiatric problems in victims and bullies as measured by the Youth Self Report (YSR) and the Depression Self- Rating Scale (DSRS). *Nord J Psychiatry*, 59, 365-373.
107. Fleming, L.C.,& Jacobsen, K. H. (2009). Bullying and symptoms of depression in Chilean middle school students. *Journal of School Health*, 79 (3), 130-137.
108. Kiriakidis, S. P. (2008). Bullying and suicide attempts among adolescents kept in custody. *Crisis*, 29 (4), 216-218.
109. Skapinakis, P., Bellos, S., Gkatsa, T., Magklara, K., Lewis, G., Araya, S. S., & Mavreas, V. (2011). The association between bullying and early stages of suicidal ideation in late adolescents in Greece. *BMC Psychiatry*, 11 (22), 1-9.

110. Vieno, A., Gini, G., & Santinello, M. (2011). Different forms of bullying and their association to smoking and drinking behavior in Italian adolescents. *Journal of School Health*, 81 (7), 393-399.
111. Özdemir M. ve Akar; Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 2011, Cilt 17, Sayı 4, ss: 605-626

EKLER

Ek-1: Anket

AİLE HEKİMLERİNİN ve ÇOCUK SAĞLIĞI ve HASTALIKLARI HEKİMLERİNİN, ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI HAKKINDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Değerli Meslektaşlarım,

Bu anket Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği'nde yürütülen Çocuklarda Akran Zorbaları Hakkında Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hekimlerinin ve Aile Hekimlerinin Bilgi Düzeylerinin Araştırılması konulu bir tez çalışmasıdır. Soruları eksiksiz ve içtenlikle yanıtlamanız araştırma açısından çok önemlidir. Vereceğiniz yanıtların doğru ya da yanlış olması gibi bir durum söz konusu değildir. Araştırma için önemli olan sizin gerçek düşüncelerinizdir. Sizden alınan bu bilgiler kesinlikle gizli kalacak ve yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Herhangi bir sorunuz olursa araştırmacıya sorunuz. Yardımlarınız için çok teşekkür ederim.

Araştırmaya katılmayı kabul ediyorum

Yaş: ()

Cinsiyet: a) Erkek b) Kadın

Branşınız:

Çocuk Sağ ve Hast Hekimi: () Aile Hekimi: ()

Meslekte Kaçınıcı Yılıınız: ()

1)-Aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri akran zorbalığını kapsayan tanımlardır.
(Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- a) Yaşlar eşit
- b) Güçler orantılı
- c) Süreklilik gerektirir
- d) Bir amacı vardır
- e) Tepkiseldir

2)- Aşağıdakilerden hangisi yada hangileri akran zorbalığı kapsamına giren davranışlardır. (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)

- a) Başka bir öğrenciye hakkında kötü şeyler söyleme ya da onu gülünç duruma düşürme
- b) Kopya vermeyen arkadaşına sınav sonrası şiddet uygulaması
- c) Kardeşinin sınıfındaki çocuklara kötü isim ya da isimler takma
- d) Arkadaş grubundan dışlama
- e) Kız arkadaşına kötü davranan öğrenciye vurma, tekme atma, itme,
- f) Onu bütünüyle görmezlikten gelme

3)-Aşağıdaki seçeneklerden hangisi akran zorbalığının tipleri arasındadır. (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- a) Fiziksel zorbalık
- b) Sözel zorbalık
- c) Toplumsal manipülasyon
- d) Kişisel eşyalara saldırı

4)-Akran zorbalığına kurbanların en sık maruz kaldıkları yer neresidir?

- a) Okul yolu
- b) Okul bahçesi
- c) Sınıf
- d) Okul kantini
- e) Okul tuvaleti

5)-Aşağıdakilerden hangisi akran zorbalığının unsurları arasında yer alır. (Birden fazla seçenek işaretlenebilir).

- a) Kurban
- b) Anne ve baba
- c) Alt sınıftaki öğrenciler
- d) İzleyici
- e) Öğretmenler
- f) Sözel ya da fiziksel şiddet
- g) Sanal şiddet
- h) Zorba

6)-Akran zorbalığına maruz kalma (kurban rolü) okul çağı çocuklarında sizce hangi sıklıkta görülür?

- a) %5-15 b)%25-35 c) %40-50 d)%55-65

7)-Akran zorbalığı sizce hangi cinsiyet gurubunda daha sık görülmektedir?

- a) Kız çocukları arasında b) Erkek çocukları arasında c) İki cinsiyette eşit

8)-Meslek hayatınızda akran zorbalığına maruz kaldığınızı düşündüğünüz bir çocuk hastanız oldu mu?

- a) Evet b)Hayır

9)-Cevabınız evet ise hangi şikayet ve bulguları vardı kısaca belirtiniz

.....
.....
.....
.....

10)- Çocukların sosyoekonomik durumu ile akran zorbalığı arasında sizce bir ilişki var mıdır?

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

11)- Okul başarısı düşen ve ya okula gitmek istemeyen çocuklarda akran zorbalığı hiç aklınıza geldi mi?

- a)Evet b)Hayır c)Fikrim Yok

12)Akran zorbalığı konusunda her hangi bir ders veya seminere katıldınız mı ve bu konuda her hangi bir yayını okudunuz mu?

- a)Evet b)Hayır

13)-Akran zorbalığı bir çocuğun aynı yaştaki daha güçsüz bir çocuğa fiziksel sozel veya psikolojik saldırıda bulunmasıdır ve sadece iki kişiyi ilgilendiren bir durumdur.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

14)- Tepkisel davranış akran zorbalığının bir alt gurubudur.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

15)- Fiziksel ve sözel zorbalık doğrudan zorbalık olarak tanımlanırken toplumsal dışlama ve kasıtlı olarak bir grubun dışına itme dolaylı zorbalık olarak tanımlanır.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

16)- Sözel zorbalık hem kızlarda hem erkeklerde en yaygın görülen zorbalık türüdür.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

17)- Okul arkadaşlarının sayısı ile zorbalık olaylarına karışma arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

18)-Okulu sevdiğini söyleyen öğrenciler okulu sevmediğini söyleyen öğrenciler ile aynı oranda zorbalığa maruz kalmaktadır.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

19)- Okulu sevmeyen ve akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin zorbalığa en fazla maruz kaldıkları ve bu durumun cinsiyet, ırk yada etnik köken ve sınıfa (ilköğretim, ortaöğretim) göre farklılaştığı görülmüştür.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

20)-Akran zorbalığının önlenmesi ve psikososyal etkilerinin oluşmasının engellenmesinde en önemli sorumluluk sizce kimlere düşmektedir.

- a) Aile
b) Okul yönetimi
c) Sınıf arkadaşları
d) Diğer (Belirtiniz).....

21)-Akran zorbalığı yapmanın ve zorbalığa maruz kalmanın sağlığın psikolojik, toplumsal ve fiziksel yönleriyle ilişkisi yoktur.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

22)-Duygusal zorbalık diğer tüm zorbalık türlerinden daha fazla oranda benlik saygısını depresyonu ve durumluk kaygıyı etkiler.

- a)Katılıyorum b)Katılmıyorum c)Fikrim Yok

23)-Aşağıdakilerden hangisi akran zorbalığının sağlık üzerine etkilerinden tıbben tanımlanmış fiziksel hastalık belirtilerini içermektedir.

- a) Mutsuzluk, düşük benlik saygısı, kızgınlık ve üzüntü
b) Okulu sevmeme, okula devamsızlık, yalnızlık ve yalıtılmışlık
c) Yüksek kaygı düzeyi, depresyon ve intihar düşünceleri

24)-Zorba örgencilerin aktif ve iddiacı oldukları, kolaylıkla gaza geldikleri, sosyal becerilerinin düşük, sorun çözme becerilerinin ise yeterli olduğu saptanmıştır.

a)Katılıyorum

b)Katılmıyorum

c)Fikrim Yok

25)-Karşı tarafa kazara zarar verme ya da bir kereye mahsus saldırganca davranış, akran zorbalığı tanımına uymaktadır.

a)Katılıyorum

b)Katılmıyorum

c)Fikrim Yok

Sabrınız ve desteğiniz için teşekkür ederim

Dr. Esra Yurdakul

Ek-2: Etik Kurul Onayı



T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

SAYI : 26379996 / 190

16.09./2015

KONU : 16.09.2015 Tarih ve 188 Sayılı Kurul Kararı

Sayın: Yrd. Doç. Dr. Basri Furkan DAĞCIOĞLU
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi
Ankara Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Aile Hekimliği Kliniği

Sorumlu Araştırmacılığımı yapmış olduğunuz “Çocuklarda Akran Zorbalığı Konusunda Aile Hekimleri Ve Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Hekimlerinin Bilgi Düzeylerinin Karşılaştırılması” isimli Dr. Esra YURDAKUL’un tez çalışması Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’nun 16/09/2015 tarih ve 188 sayılı kararı ile başvuru dosyasında belirtilen merkezde gerçekleştirilmesi etik ve bilimsel açıdan uygun bulunmuştur

Bilgilerinize rica ederim.

Yrd. Doç. Dr. Halil KARA
Klinik Araştırmalar Etik Kurul
Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Esra YURDAKUL, 1983 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladı. 2001 yılında girdiği Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinden 2007 yılında mezun oldu. 2007-2011 yılları arasında Kahramanmaraş Tevekkeli Sağlık Ocağında pratisyen hekim olarak çalıştı. 2011-2013 yılları arasında Tokat Erbaa ilçesinde Sağlık Grup Başkanlığı görevinde bulundu. 2013 yılından bu yana Ankara Atatürk Eğitim Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği kliniğinde asistan olarak çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir.